

Πρόγραμμα Σπουδών Γυμνασίου

Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΣΤΗ ΖΩΗ, ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΣΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ

Β' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΠΟΡΕΙΑ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ

Προτεινόμενο Υλικό

για την επεξεργασία των Θεματικών Ενοτήτων

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 6: Ορθοδοξία και Νέος Ελληνισμός

I. Μετά την Άλωση της Πόλης

i. Ενορίες και κοινότητες: Μνήμη και ταυτότητα στη μεταβυζαντινή περίοδο

Η Ανατολική Εκκλησία κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας

Προνόμια στον Πατριάρχη: δώρο και σκοπιμότητα

Η Οθωμανική Αυτοκρατορία κατακτώντας τα εδάφη του Βυζαντίου έγινε ένα πολυεθνικό κράτος. Για την ομαλή διοίκησή του παραχώρησε προνόμια στους κατακτημένους λαούς και διατήρησε δοκιμασμένους θεσμούς όπως η Εκκλησία. Αυτό σήμανε την αναγνώριση των εξής «μιλλετιών» (θρησκευτικών εθνοτήτων): του μουσουλμανικού, του ορθόδοξου (την Ορθόδοξη Εκκλησία αποτελούσαν Έλληνες, Βλάχοι, Σέρβοι, Βούλγαροι, Αλβανοί, Μολδαβοί και Άραβες), του αρμενικού και του εβραϊκού. Τα δυο πρώτα «μιλλέτια» ήταν πολυαριθμότερα και με συμπαγείς, γεωγραφικά, πληθυσμούς.

Ο Σουλτάνος Μωάμεθ Β' ο Πορθητής αναγνώρισε στον Πατριάρχη της Κωνσταντινούπολης (Οικουμενικό Πατριάρχη) δικαιώματα που είχε και στο Βυζάντιο. Ο Πατριάρχης έγινε πλέον και Εθνάρχης, δηλαδή εκκλησιαστικός και εθνικός ηγέτης όλων των υπόδουλων ορθόδοξων λαών της Αυτοκρατορίας.

Τα προνόμια όμως αυτά πρωταρχικά εξυπηρετούσαν τα οθωμανικά συμφέροντα, γιατί έδιναν το δικαίωμα στο Σουλτάνο να κατηγορήσει τον Πατριάρχη, όταν οι χριστιανοί ήταν απείθαρχοι. Γι' αυτό και τα προνόμια καταπατούνταν εύκολα, όταν συνέφερε τους κατακτητές. Έδωσαν όμως τη δυνατότητα στο Γένος να μείνει ενωμένο πολιτιστικά και πνευματικά και να επιβιώσει μέσα στις αντίξοες συνθήκες που επέβαλε ο οθωμανικός ζυγός.

β. Εξισλαμισμός και νεομάρτυρες

Οι Οθωμανοί, λόγω θρησκευτικού φανατισμού αλλά και για λόγους κυριαρχίας συχνά εξισλάμιζαν βίαια τους υπόδουλους. Αλλά και κάποιοι χριστιανοί στις ορθόδοξες κοινότητες της Βαλκανικής και της Μικράς Ασίας άλλαζαν πίστη, προκειμένου να ανέλθουν κοινωνικά και οικονομικά. Άλλοι ασπάζονταν επιφανειακά το Ισλάμ, ενώ κρυφά συνέχιζαν την ορθόδοξη πίστη και ζωή ως **κρυπτοχριστιανοί**. Η θέση τους ήταν εξαιρετικά δύσκολη, γι' αυτό και η Εκκλησία τους αντιμετώπιζε με κατανόηση. Όταν όμως η κρυφή τους πίστη γινόταν φανερή, κατέληγαν στο μαρτύριο και στο θάνατο. Έτσι εμφανίστηκαν οι νεομάρτυρες (μάρτυρες των νεότερων χρόνων), οι οποίοι προέρχονταν από τους κρυπτοχριστιανούς αλλά και από όσους άντρες και γυναίκες φανερά ομολογούσαν την πίστη τους. Η στάση τους απέναντι στο θάνατο θυμίζει τη στάση των πρώτων μαρτύρων και είχε μεγάλη απήχηση στη λαϊκή συνείδηση. Ο άγιος Νικόδημος ο Αγιορείτης συγκέντρωσε και διέσωσε τους βίους και το μαρτύριό τους στο βιβλίο του «Νέον Μαρτυρολόγιον».

Από τις τάξεις του κλήρου προέρχονται και πολλοί εθνομάρτυρες. Ονομάζονται έτσι, εκτός από τους λαϊκούς αγωνιστές, και όσοι κληρικοί πριν, κατά τη διάρκεια αλλά και μετά από την επανάσταση του 1821, θυσίασαν τη ζωή τους για την πατρίδα, συμμετέχοντας σε πολεμικές συγκρούσεις (Αθανάσιος Διάκος, Παπαφλέσσας, Ησαΐας

Σαλώνων κ.ά.). Η απόφασή τους να χρησιμοποιήσουν όπλα κατά συνανθρώπων τους ήταν εξαιρετικά δύσκολη, γιατί ως χριστιανοί και μάλιστα κληρικοί δεν επιτρεπόταν να διαπράξουν φόνο. Η Εκκλησία αντιμετώπισε με συγκατάβαση και ανοχή την συμπεριφορά τους, γιατί διακινδύνευσαν να χάσουν την ψυχή τους προκειμένου να υπερασπιστούν τα ιερά και τα όσια του λαού τους και να υπηρετήσουν αξίες όπως η αυτοδιάθεση των λαών και ελευθερία.

γ. Η Εκκλησία διδάσκαλος των υπόδουλων

Οι συνθήκες που διαμορφώθηκαν με τα προνόμια που παραχώρησαν οι Τούρκοι επέτρεψαν να αναπτυχθούν αυτοδιοικούμενες, ως ένα βαθμό, κοινότητες σε όλη την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Οι άρχοντές τους εκλέγονταν από το λαό. Τους φόρους προς το τουρκικό κράτος πλήρωνε η κοινότητα και όχι ο κάθε υπόδουλος ατομικά. Έτσι οι εισφορές των πλουσιότερων ήταν δυνατόν να εξισορροπούν εκείνες των φτωχότερων, αφού όλοι ανήκαν στο ίδιο σώμα. Κέντρο της ζωής της κοινότητας ήταν ο ναός. Εκεί τελούσαν τη λατρεία και οργάνωναν την κοινωνική τους ζωή. Έτσι η Εκκλησία συσπείρωσε τους υπόδουλους και τους έδινε την ευκαιρία επικοινωνίας και ελεύθερης έκφρασης.

Μια από τις προτεραιότητες της Ορθόδοξης Εκκλησίας ήταν το θέμα της παιδείας, ενός τομέα στον οποίο είχε μακράιωνη παράδοση. Ο Πατριάρχης Γεννάδιος Σχολάριος ίδρυσε το 1454 πατριαρχική ακαδημία στην Κωνσταντινούπολη. Αργότερα ο Κύριλλος Λούκαρης την εφοδίασε με τυπογραφείο, που δυστυχώς καταστράφηκε από τους Τούρκους. Σχολεία ιδρύθηκαν σε μεγάλες πόλεις όπως η Σμύρνη, τα Γιάννενα, η Θεσσαλονίκη, η Αθήνα, η Δημητσάνα, η Πάτμος, η Νάξος, το Άγιο Όρος (Αθωνιάδα). Για τη μεγάλη μάζα του λαού που δεν είχε πρόσβαση στις σχολές αυτές, ιερείς και μοναχοί δίδασκαν περιστασιακά, ιδίως σε ταραγμένες περιόδους, ανάγνωση και γραφή χρησιμοποιώντας τα λειτουργικά εκκλησιαστικά βιβλία και κυρίως το ψαλτήρι. Στη λαϊκή μνήμη η δράση αυτή των ιερωμένων-δασκάλων έμεινε γνωστή ως «κρυφό σχολειό». Σημαντικοί δάσκαλοι της περιόδου της Τουρκοκρατίας (διδάσκαλοι του Γένους) υπήρξαν οι Ηλίας Μηνιάτης (1669-1714), Ευγένιος Βούλγαρης (1716-1806), Νικηφόρος Θεοτόκης (1731-1800), και οι άγιοι Κοσμάς ο Αιτωλός (1714-1779), Μακάριος ο Νοταράς (1731-1805) και Νικόδημος ο Αγιορείτης (1749-1809). Με τις συγγραφές και τα κηρύγματά τους, που ήταν διατυπωμένα στη γλώσσα του λαού, διατήρησαν την χριστιανική πίστη, την εθνική μνήμη και την ελληνική γλώσσα ζωντανές στη συνείδηση του λαού.

Πηγή: Στ. Καραχάλιας, Π. Μπράττη, Δ. Πασσάκος, Γ. Φίλιας, *Θρησκευτικά Γ' Γυμνασίου*.

Ανακτήθηκε από: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C117/73/596,2146>

Γεώργιος Βιζυηνός - Ο τελευταίος Παλαιολόγος (1882)

*Στους συμβολισμούς τής παραδόσεως, γιαγιά είναι οι παλαιές γενεές
καί έγγονός ή νέα γενιά, ή όποια πρέπει νά κάνει τò καθήκον της.*

*- Τόν είδες με τὰ μάτια σου, γιαγιά τόν Βασιλέα
ή μήπως καί σοῦ φάνηκε, σάν όνειρο νά ποῦμε,
σάν παραμῦθι τάχα;*

- Τὸν εἶδα μὲ τὰ μάτια μου, ὡσὰν καὶ σένα νέα,
Πὰ νὰ γενῶ ἑκατὸ χρονῶν, κι ἀκόμα τὸ θυμοῦμαι
σὰν ν᾿ἄταν χθὲς μονάχα.
- Ἄπέθανε, γιαγιά;
- Ποτέ, παιδάκι μου, κοιμᾶται.
- Καὶ τώρα πιά δὲν ἤμπορεῖ
γιαγιάκα νὰ ξυπνήσει;
- ὦ, βέβαια! Καιροὺς καιρούς,
σηκώνει τὸ κεφάλι,
καὶ βλέπ' ἂν ἦρθεν ἡ στιγμή,
πῶχει ὁ Θεὸς ὀρίσει.
- Πότε, γιαγιά μου, πότε;
- Ὅταν τρανέψης, γιόκα μου,
νὰ ἀρματωθῆς, καὶ κάμης,
τὸν ὄρκο στὴν Ἐλευθεριά,
σὺ κι ὅλη ἡ νεολαία,
θὰ σώσετε τὴν χώρα.
Κι ὁ βασιλιάς θὰ σηκωθεῖ
τὸν Τοῦρκο νὰ χτυπήσει.
Καὶ χτύπα-χτύπα, θὰ τὸν πᾶ
πίσω στὴν κόκκινη μηλιά,
καὶ πίσω ἀπὸ τὸν ἥλιο,
ποὺ πιά νὰ μὴ γυρίσει!

ii. Νεομάρτυρες

- Νεομάρτυς Κυράννα
- Νεομάρτυς Αγγελής
- Πατριάρχης Γρηγόριος ο Ε΄

Τα στάδια της ομολογίας των Νεομαρτύρων

(Μιλούν οι Νεομάρτυρες) «α΄. Πρέπει να υπάγετε εις κανένα Πνευματικόν ἔμπειρον και ενάρητον, να εξομολογηθῆτε την ἀρνησιν, οπου εκάμετε και ὅλας τα λοιπάς αμαρτίας σας, φανερώνοντες εις αυτόν και τον σκοπόν οπου ἔχετε δια το μαρτύριον. Β΄ να ζητήσετε να λάβετε την δευτέραν χρίσιν του Αγίου Μύρου, κατά την διάταξιν της Αγίας Εκκλησίας μας. γ΄. να τραβηχθῆτε εις ένα μέρος ἡσυχον και εκεί καθήμενοι να παρακαλέσετε τον Θεόν με νηστείαν , αγρυπνίαν και δάκρυα, δια να γένη ἴλεως εις το μέγα σφάλμα οπου εκέμετε, και μάλιστα δια να ανάψη την θείαν του αγάπην εις την καρδίαν σας και να σας ενδυναμώση εις το μαρτύριον, δια να κατισχύnete τον διάβολον και τους υπηρέτας του. Δ΄ να κοινωνήσετε τα θεία μυστήρια με κατάνυξιν και ευλάβειαν. και ε΄ ὕστερα ἀπὸ ὅλα ταῦτα, να σηκωθῆτε να υπάγετε εις τον τόπον εκείνον, οπου ηρνήθητε τον Χριστόν πρότερον, και εκεί να αρνηθῆτε την θρησκείαν εκείνην οπου εδέχθητε, και να ομολογήσετε την πίστιν του Χριστού, και εν τη ομολογία ταύτη να χύσετε το αἷμα σας και να αποθάνετε....»

Βίος Αγίας Κυράννας της Νεομάρτυρος

Η Αγία νεομάρτυς Κυράννα γεννήθηκε στο χωριό Αβυσσώκα ή Βυρσόκα, στη σημερινή Όσσα της Θεσσαλονίκης, από γονείς ευσεβείς και φιλόθεους. Στο Μαρτύριό της αναφέρεται ότι ήταν εξαιρετικά όμορφη. Αυτή η εξωτερική ομορφιά της Κυράννας, που δεν ήταν τίποτε άλλο από το αντικατόπτρισμα της εσωτερικής της ωραιότητας, αποτέλεσε και την αφορμή να οδηγηθεί στο μαρτύριο, καθώς κάποιος γενίτσαρος, εισπράκτορας των φόρων στο χωριό της Κυράννας, που την ερωτεύθηκε, προσπάθησε επανειλημμένα με κολακείες και δώρα να την ελκύσει και να την πείσει να αλλαξοπιστήσει, για να τη νυμφευθεί. Επειδή όμως η Κυράννα δεν αποδεχόταν τις κολακείες, ούτε πολύ περισσότερο τα δώρα του Τούρκου, αυτός νομίζοντας πως θα την κάμψει με τον φόβο άρχισε να την απειλεί ότι θα την βασανίσει σκληρά και τέλος θα την θανατώσει, αν δεν υποχωρήσει και δεν αρνηθεί την πίστη της. Αλλά ούτε αυτά τα μέσα έφεραν το ποθητό αποτέλεσμα για το γενίτσαρο. Τότε την οδήγησε βίαια στον κριτή της Θεσσαλονίκης και ψευδομαρτύρησε εναντίον της, ότι του είχε δηλώσει ότι θα αλλαξοπιστήσει για να τη νυμφευθεί, αλλά τελικά δεν τήρησε την υπόσχεσή της. Η Αγία Κυράννα με πνευματική ανδρεία ομολόγησε την πίστη της στον Χριστό. Έτσι οι Τούρκοι την οδήγησαν στη φυλακή.

Ο γενίτσαρος, που την οδήγησε στον κριτή, ζήτησε και έλαβε την άδεια του Αλή Εφέντη, μπέη του κάστρου της Θεσσαλονίκης, να επισκέπτεται την Αγία στη φυλακή, όπου με κολακείες αλλά και βασανιστήρια προσπαθούσε να την μεταπείσει. Όταν έφευγε αυτός, συνέχιζε τα βασανιστήρια ο δεσμοφύλακας, τον οποίο έλεγχαν για την σκληρότητά του τόσο οι υπόλοιποι φυλακισμένοι, όσο και κάποιος άλλος φύλακας Χριστιανός.

Κάποια φορά ο γενίτσαρος επισκέφθηκε και πάλι την Αγία στη φυλακή και την βασάνισε μέχρι θανάτου. Ο Χριστιανός φύλακας επέπληξε τότε δριμύτατα το δεσμοφύλακα και τον απείλησε ότι θα τον καταγγείλει στο πασά, επειδή επέτρεπε να εισέρχονται στη φυλακή παράνομα άνθρωποι ξένοι και να βασανίζουν τους φυλακισμένους. Έτσι, όταν μετά από λίγο ο γενίτσαρος ξαναήλθε στη φυλακή, φοβούμενος ο δεσμοφύλακας δεν του επέτρεψε την είσοδο. Αυτός τότε τον κατήγγειλε στον Αλή Εφέντη, ο οποίος τον κάλεσε και τον επέπληξε, γιατί παράκουσε τις διαταγές του. Ύστερα από αυτό το γεγονός, ο δεσμοφύλακας επέστρεψε οργισμένος στη φυλακή και ξέσπασε πάνω στην Κυράννα, την οποία κρέμασε και άρχισε να χτυπά αλύπητα. Μπροστά σε αυτό το θέμα όλοι οι φυλακισμένοι, ακόμη και οι Μωαμεθανοί, άρχισαν να διαμαρτύρονται και να καταφέρονται εναντίον του δεσμοφύλακου, ο οποίος άφησε την Αγία κρεμασμένη κι έφυγε. Ήταν 28 Φεβρουαρίου του 1751 μ.Χ.

Κατά τις πρώτες πρωινές ώρες ένα θείο φως κάλυψε ξαφνικά το σώμα της Αίας Κυράννας, η οποία άφηνε την τελευταία της πνοή, και ύστερα εξαπλώθηκε σε όλη την φυλακή. Μπροστά σε αυτό το θαύμα οι Χριστιανοί ευχαριστούσαν τον Κύριο, ενώ οι Μωαμεθανοί ενόμιζαν ότι ήταν φωτιά και τρομοκρατήθηκαν.

Ο Χριστιανός φύλακας, ο οποίος πήγε να κατεβάσει την κρεμασμένη Αγία, τη βρήκε νεκρή. Στο μεταξύ το φως είχε υποχωρήσει, αλλά παρέμενε σε όλο το χώρο μια άρρητη ευωδία. Ο φύλακας τότε, περιποιήθηκε το ιερό λείψανο της Μάρτυρος, το οποίο την επόμενη μέρα παρέλαβαν οι Χριστιανοί και το ενταφίασαν έξω από τη Θεσσαλονίκη. Στο Συναξάρι της Νεομάρτυρος αναφέρεται ότι το σκήνωμα της Αγίας ενταφιάσθηκε «έξω

τῆς πόλεως, ἐκεῖ ὅπου ἐνταφιάζονται καὶ τῶν λοιπῶν Χριστιανῶν τὰ λείψανα», δηλαδή στο Κοιμητήριο τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς.

Ὡς ἡμέρα τῆς μνήμης τῆς Νεομάρτυρος ἀναφέρεται σε Λαυρεωτικό Κώδικα ἡ 1ῃ Ἰανουαρίου. Στὴν Ὅσσα ὅμως, ἡ Ἁγία Κυράννα εορτάζεται στὶς 8 Ἰανουαρίου. Αἰτία αὐτῆς τῆς εορτολογικῆς μετατοπίσεως ἴσως εἶναι τὸ ὅτι ὁ εορτασμός τῆς κατὰ τὶς 28 Φεβρουαρίου συχνὰ συνέπιπτε μετὰ τὴν περίοδο τῆς Μεγάλῃς Τεσσαρακοστῆς, περίοδο χαρμολύπης, ἐνῶ στὶς 8 Ἰανουαρίου ἐπιπλέον οἱ κάτοικοι τῆς Ὀσσας ἦταν ὅλοι συγκεντρωμένοι στο χωριό τους ἐξαιτίας τῶν εορτῶν τῶν Χριστουγέννων. Ἡ μνήμη τῆς Ἁγίας τιμᾶται πανηγυρικὰ καὶ ἀπὸ τοὺς Ὀσσαίους τῆς Θεσσαλονίκης καὶ στο ναό τῆς Ἀχειροποιήτου κατὰ τὴ Κυριακὴ μετὰ τὶς 8 Ἰανουαρίου.

Στο χωριό Ὅσσα, βρίσκεται ὁ ἱερός Ναός τῆς Μεγαλομάρτυρος Ἁγίας Κυράννας, ποὺ εἶναι καὶ πολιούχος τῆς κοινότητος, αφιερωμένος στὴ μνήμη τῆς νεομάρτυρος Κυράννας. Ὁ ναός κτίστηκε τὸ 1840 μ.Χ., ὅπως ἀναφέρει ὁ Ἀστέριος Θηλυκός ἢ τὸ 1868 μ.Χ. σύμφωνα με ἐπιγραφή κτίσεως. Σὲ αὐτὸν φυλάσσεται ἡ θαυματουργὴ εἰκόνα τῆς Ἁγίας Κυράννας, φιλοτεχνημένη γύρω στο 1870, ἀπὸ τὸν Χριστόδουλο Ἰωάννου Ζωγράφο ἀπὸ τὴν Σιάτιστα.

Πηγή: <http://www.saint.gr/1931/saint.aspx>

Βίος τοῦ Ἁγίου Ἀγγελῆ τοῦ Νεομάρτυρα

Ὁ Ἅγιος Ἀγγελῆς ὁ Νεομάρτυρας μαρτύρησε στὴ Χίο. Ἡ καταγωγή του ἦταν ἀπὸ τὸ Ἄργος τῆς Πελοποννήσου καὶ ζούσε στο Κουσάντασι (Ἐφεσο) τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐργαζόταν ὡς πρακτικὸς γιατρός. Ἦταν ἄνθρωπος ἡσυχος, εὐλαβῆς, φιλακόλουθος καὶ ἐλεήμων.

Κάποια μέρα σε μιὰ συνάντηση ἔτυχε νὰ βρίσκεται ἓνας Γάλλος ἄθεος, ὁ ὁποῖος χλεύαζε τὴ χριστιανικὴ πίστη. Ὁ Ἀγγελῆς με παρρησία ἀντέκρουσε τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Φράγκου. Του πρότεινε μάλιστα νὰ μονομαχήσουν, ἐκεῖνος πάνοπλος καὶ ὁ ἅγιος μόνο με ἓνα ξύλο, πιστεύοντας πως θὰ τὸν νικήσει με τὴ δύναμη τῆς πίστεως. Ὁ Γάλλος δέχτηκε. Ἐκάναν μάλιστα καὶ ἐγγραφὴ συμφωνία στὴν πρεσβεία. Ὁ Ἀγγελῆς ἔτρεξε στὸν πνευματικὸ του, ἐξομολογήθηκε καὶ ζήτησε τὴν εὐχή του. Ὁ πνευματικὸς πάσχιζε νὰ τὸν ἀποτρέψει, ἀλλὰ ὁ Ἀγγελῆς ἐπέμενε. Ἐτσι, ὁ ἱερέας του ἔδωσε τελικὰ εὐλογία.

Ὁ Ἀγγελῆς ἔμεινε ἀγρυπνὸς ὅλη τὴ νύχτα προσευχόμενος καὶ ζητώντας ἀπὸ τὸ Θεὸ νὰ τὸν ἐνισχύσει ἐναντίον τοῦ βλάσφημου Γάλλου. Μ' αὐτὸν τρόπο προετοιμάστηκε πνευματικὰ γιὰ τὴ μονομαχία. Ὅμως, ὁ Θεὸς δὲν ἐπέτρεψε νὰ γίνῃ τελικὰ ἀνθρωποκτονία. Ἀφοῦ κοινώνησε ὁ Ἀγγελῆς τῶν ἀχράντων Μυστηρίων, ἐμφανίστηκε μπροστὰ στο Γάλλο. Τότε τρόμος καὶ δειλία κυρίευσε τὸν Φράγκο καὶ μπροστὰ σε ὅλους ἐγκατέλειψε καταντροπιασμένος τὴ μονομαχία. Ἐτσι, νικητὴς ἀνακηρύχθηκε ὁ ἅγιος.

Μετὰ τὸ γεγονός αὐτό, ὁ Ἀγγελῆς κλείστηκε στὸν εαυτὸ του. Ἐμενε διαρκῶς στο σπίτι του. Μόνο δύο φίλοι του τὸν ἐπισκέπτονταν, του ἔφερναν τροφή καὶ προσπαθοῦσαν νὰ του διώξουν τὴ μελαγχολία καὶ τὴν υποχονδρία, ὅπως νόμιζαν. Αὐτὸς ὅμως, τοὺς ἔλεγε νὰ μὴν κοπιάζουν μάταια, διότι εἶχε ἀποφασίσει νὰ μαρτυρήσει γιὰ τὸ Χριστό. Νυχθημερόν φανταζόταν τὰ στίγματα τοῦ Χριστοῦ στο σῶμα του. Τὸν κατέτρωγε δυστυχῶς ἡ υπερηφάνεια, ὅτι τάχα νίκησε τὸν ἀντίπαλο λόγω τῆς μεγάλῃς πίστεως του. Βρίσκοντας τότε ευκαιρία ὁ ἀνθρωποκτόνος διάβολος, τοῦ υπέβαλε τὴν ἰδέα νὰ τουρκέψει γιὰ νὰ μαρτυρήσει στὴ συνέχεια.

Έτσι, το Σάββατο του Λαζάρου του έτους 1813 μ.Χ., πήγε στους Τούρκους ζητώντας να γίνει μουσουλμάνος. Οι Τούρκοι αρχικά τον έδιωχναν με βρισιές, ύστερα όμως, μπροστά στην επιμονή του, τον δέχθηκαν. Αμέσως μετά την εξώμοσή του, άρχισε να κάνει διάφορες παράλογες πράξεις, ώστε να τον οδηγήσουν στο δικαστήριο, να ομολογήσει τον Χριστό και να μαρτυρήσει. Όμως, δεν έγινε έτσι, αλλά τον έδιωξαν ως τρελό και τον έστειλαν στη Χίο.

Στη Χίο συνέχισε την παράξενη συμπεριφορά. Σε κάθε εκκλησία που συναντούσε έμπαινε μέσα και με λυγμούς έκανε μετάνοιες, χτυπούσε αλύπητα το κεφάλι του στο δάπεδο, τόσο που ο χτύπος ακουγόταν μακριά και ύστερα ασπαζόταν με πολλή ευλάβεια τις εικόνες.

Συμμετείχε στις ακολουθίες λέγοντας τόσο κατανυκτικές προσευχές στον Χριστό, την Παναγία και τους αγίους, ώστε όλοι θαύμαζαν, πώς είχε προσαρμόσει τόσο ωραία και είχε αποστηθίσει όλες εκείνες τις ευχές, οι οποίες προκαλούσαν στους υπολοίπους δάκρυα και συμπάθεια προς τον μάρτυρα. Άλλοτε πάλι, έδινε λειτουργίες στους ιερείς και ελεημοσύνες στους φτωχούς, ώστε να δέονται στο Θεό γι' αυτόν. Στους Χριστιανούς έλεγε, να προσεύχονται στο Θεό, για να φέρει εις πέρας τον αγώνα του. Αν τον επαινούσαν για την επιθυμία του αυτή, αγρίευε, έβριζε και γινόταν απειλητικός. Προκαλούσε και με άλλους τρόπους τους Τούρκους, για να τους ερεθίσει, ώστε να καταφέρει το σκοπό του.

Κάποτε, ενώ ήταν περίοδος ραμαζανιού, κάθισε κάτω από ένα τούρκικο σπίτι, έπινε νερό και κάπνιζε. Κατέβηκε λοιπόν κάτω ο σπιτονοικοκύρης και έδειρε τον Αγγελή. Άλλοτε πάλι, ενώ ήταν ραμαζάνι, κάθισε μπροστά στην πόρτα του δικαστηρίου, άπλωσε το μαντήλι του, έτρωγε και έπινε κρασί. Κανείς όμως, δεν ασχολήθηκε μαζί του. Συχνά πήγαινε στον τάφο του αγίου Μακαρίου Νοταρά, καθοδηγητή πολλών νεομαρτύρων και προσευχόταν με δάκρυα αγκαλιάζοντας το μνημείο, ώστε με τις πρεσβείες του αγίου, να αξιωθεί να μαρτυρήσει. Άλλοτε πήγαινε σε ένα εξωκλήσι, όπου συναντιόταν με έναν πνευματικό. Προσευχόταν με πολλή κατάνυξη και συντριβή, μένοντας για πολλή ώρα εκστατικός, λες και αρπαζόταν ο νους του σε θεία θεωρία. Όμως, δεν αποκάλυπτε τις πνευματικές του εμπειρίες αλλά προσποιούταν το σαλό.

Έχοντας πλέον συνειδητοποιήσει ότι ξεγελάστηκε από τον δόλιο δαίμονα, αναγνώρισε την ανθρώπινη αδυναμία του και μετενόησε ειλικρινώς αναθέτοντας όλη του την ελπίδα στον Θεό τότε λοιπόν, ο Θεός τον αξίωσε για εκείνο, που τόσο σφοδρά επιθυμούσε.

Αφού παρέμεινε έξι μήνες στη Χίο, προετοιμαζόμενος πνευματικά, με συντετριμμένη πλέον καρδιά εισήλθε στο στάδιο του μαρτυρίου. Μια μέρα ξυρίζε τα γένια του και πηγαίνει στο τελωνείο. Μόλις τον είδαν οι Τούρκοι απορημένοι τον ρώτησαν γιατί ξύρισε τα γένια του. Εκείνος τους απάντησε, πως όσο ήταν Τούρκος τα άφηνε, επειδή οι Τούρκοι τα έχουν περί πολλού. Τώρα όμως που ξαναέγινε Χριστιανός, τα έκοψε ως περιττά και άχρηστα, επειδή εδώ οι Χριστιανοί συνήθιζαν να ξυρίζονται.

Προσπάθησαν να τον συνετίσουν. Βλέποντας όμως ότι δε γίνεται τίποτα, τον έκλεισαν σιδηροδέσμιο στο κάστρο. Όλη τη νύχτα τον βασάνιζαν. Την άλλη μέρα τον οδήγησαν στον διοικητή του νησιού, όπου είχαν συγκεντρωθεί και οι αγάδες. Επεχείρησαν με υποσχέσεις και απειλές να τον μεταπείσουν. Θέλησαν να τον ανεβάσουν βιαίως στο τζαμί σέρνοντάς τον και χτυπώντας τον άσπλαχνα. Όμως, ο μάρτυρας φώναζε πως ήταν καλύτερα γι' αυτόν να τον θανατώσουν εκείνη τη στιγμή, παρά να ανέβει στο Τζαμί, διότι ήταν πλέον και πάλι Χριστιανός.

Επειδή ο Αγγελής έμενε σταθερός στο Χριστό, τον έκλεισαν και πάλι στη σκοτεινή φυλακή με τα πόδια στο τουμπρούκι. Την άλλη μέρα, 3 Δεκεμβρίου του 1813 μ.Χ. μη

καταφέροντας να του αλλάξουν γνώμη, τον οδήγησαν στη θέση Βουνάκι, όπου τον απεκεφάλισαν.

Το μαρτυρικό του λείψανο τρία μερόνυχτα έμεινε στον τόπο της εκτέλεσης. Οι Χριστιανοί προσπαθούσαν να πάρουν κάτι από τα ενδύματα του μάρτυρα ή από το αίμα του, δίνοντας χρήματα στους φρουρούς. Ένας Χριστιανός πρότεινε χιλιάδες γρόσια να πάρει το άγιο λείψανο για ταφή, αλλά οι Τούρκοι δε δέχτηκαν. Επειδή κάποιος ιερέας άρπαξε την τιμία κέρα του αγίου και την καταφίλουσε μπροστά στους Τούρκους, σκλήρυναν τη στάση τους και σήκωσαν το άγιο λείψανο μαζί με την κεφαλή και το χώμα, που είχε βραχεί από το αίμα και τα έριξαν στο πέλαγος σε 25 οργυιές βάθος. Τη νύχτα προσπάθησαν κάποιοι φιλομάρτυρες Χριστιανοί να τα βγάλουν αλλά δεν το κατόρθωσαν.

Πηγή: <http://www.saint.gr/247/saint.aspx>

iii. Εκκλησία και παιδεία

- Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός
- Άγιος Νικόδημος ο Αγιορείτης
- Ευγένιος Βούλγαρης

Βίος και Μαρτύριον τοῦ Ἁγίου Ἱερομάρτυρος Κοσμά τοῦ Αἰτωλοῦ

Ἡ μνήμη του τιμᾶται στίς 24 Αὐγούστου

Ἀρχιμ. Δοσιθέου Κανέλλου: *Οἱ Ἁγιοί μας.*

Ἰ. Μ. Τατάρνης Εὐρυτανίας, ἔκδοσις γ', σελ.123-1372.

Γεννήθηκε στὸ Μέγα Δένδρο Ἀποκούρου, στὸ χωριό, πού πολλὰ χρόνια πρὶν, εἶχε γεννηθῆ καὶ ὁ Ἅγιος Εὐγένιος ὁ Αἰτωλός..... Εἶχε γονεῖς εὐσεβεῖς, πού τὸν ἀνέθρεψαν ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου. Ὁ ἀδελφός του ἐγένετο καὶ αὐτὸς ἱερομόναχος ὀνομασθεὶς Χρῦσανθος, διδάσκαλος σὲ σχολεῖα καὶ εὐλαβέστατος κληρικός. Στὴν πατρίδα του ἔμαθε τὰ πρῶτα ἱερὰ Γράμματα. Τὰ ἄνωθεν τὰ ἔμαθε κοντὰ σὲ κάποιον Ἱεροδιάκονο ὀνόματι Ἀνανία. Θέλοντας ὅμως νὰ μάθῃ περισσότερα, ἀναχωρεῖ γιὰ τὸ Ἅγιον Ὄρος. Ἐκεῖ πρὶν λίγα μόλις χρόνια εἶχεν ἰδρυθῆ ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, ἡ περίφημος Ἀθωνιάς Σχολή. Ἐνα ὀλόκληρο πανεπιστήμιο στὰ ὄρια τῆς Μονῆς τοῦ Βατοπεδίου. Ἀκόμη χάσκουν τὰ ἐρείπιά της μέσα στὸ πυκνὸ δάσος πού τὴν περιβάλλει καὶ πού τὴν ἔπνιξε. Ἐκεῖ ἐδιδάχθη τὴν Ἱερὰν Ἐπιστήμην τῆς Θεολογίας, ἀλλὰ καὶ τὰ θύραθεν μαθήματα· φιλοσοφία, ῥητορική, μαθηματικά κ.τ.λ.

Εἶχε διδασκάλους, τοὺς σοφωτάτους· Παναγιώτη τὸν Παλαμᾶ, Εὐγένιο τὸν Βούλγαρη, καὶ ἄλλους. Τότε ἦταν ἀκόμη λαϊκός, καὶ ὠνομαζόταν Κωνσταντῖνος. Σὲ τίποτε ὅμως δὲν διέφερε ὡς πρὸς τὴν πνευματικὴ ζωὴ, ἀπὸ τοὺς μοναχοὺς, παρὰ μόνον στὸ σχῆμα. Δὲν ἄργησε νὰ ἔλθῃ ἡ παρακμὴ τῆς Σχολῆς. Ἐριδες, διενέξεις, ἀστοχίες τὴν διέλυσαν. Ἄλλη μία θλιβερὴ σελίδα τοῦ Γένου μας. Ἡ διχόνοια ἢ δολερή, ἔκαμε τὸ ἀπαίσιον ἔργον της.

Φεύγει καὶ ἔρχεται στὴν Μονὴ Φιλοθέου. Ὑπετάγη στοὺς προϊσταμένους τῆς Μονῆς, ἐδοκιμάσθη κατὰ τὸ σύνηθες καὶ τὸ πρέπον καὶ ἐκάρη μοναχός. Κατὰ τὴν κουρά του ἔλαβε τὸ ὄνομα Κοσμάς κατὰ τὸ κρατοῦν ἔθος σὲ μερικὰ μοναστήρια νὰ δίδουν ὄνομα τὸ ὁποῖον νὰ ἀρχίζῃ ἀπὸ τὸ ἴδιο γράμμα πού ἀρχίζει καὶ τὸ ὄνομα τὸ κοσμικόν. Ἔτσι καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ἐγένε Κοσμάς. Ὑπετάσσετο μὲ πολλὴν προθυμία καὶ ζοῦσε μὲ πολλὴν ἄσκησιν, ἀλλὰ καὶ πολλὴ ταπείνωσιν. Ἀργότερα ἐχειροτονήθη διάκονος καὶ κατόπιν πρεσβύτερος-ἱερομόναχος, ὅπως συνήθως λέγονται οἱ καλογεροπαπάδες.

Τὸ Γένος κινδύνευε τὸν ἔσχατο κίνδυνο. Ἀπὸ τὴν μία οἱ Τοῦρκοι, ἀπὸ τὴν ἄλλη ὁ διαφωτισμός, ὁ ἄθεος διαφωτισμός τῆς Γαλλίας. Ἡ πίστις διαρκῶς ὑποχωροῦσε. Τὸ Ἰσλάμ ἐν θριάμβῳ. Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἠφανίζετο. Ἐπαρχίες ὀλόκληρες εἶχαν ξεχάσει τὰ ῥωμέϊκα καὶ μιλοῦσαν ἄλλες τούρκικα, ἄλλες σλάβικα, ἄλλες ἀρβανίτικα, ἄλλες βλάχικα. Ἦσαν καὶ οἱ ξένες προπαγάνδες. Παπικοὶ μισσιονάριοι, λουθηροκαλβίνοι ψευδοϊεραπόστολοι ἐκμεταλλεῖσθαι τὴν φτώχεια τοῦ λαοῦ, ἔμπηγαν τὰ γαμψὰ καὶ μολυσμένα νύχια τοὺς στίς ἄχραντες καὶ ἀμίαντες σάρκες τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Ἀντελήφθη ὁ Ἅγιος τὸν κίνδυνο. Τὰ ἀπαισιόδοξα μηνύματα ἔφθαναν καὶ στὸ Ἅγιον Ὄρος. Τὰ συνέλαβε. Ἔπρεπε νὰ διακόψῃ τὴν ἄσκηση στὴν Μονή. Τὸν περίμενε τὸ Γένος του, ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ. Μόρφωση εἶχε ἀποκτήσει πολλήν, ἀρετὲς δυσκατόρθωτες γιὰ τοὺς πολλοὺς εἶχε, ταπείνωση διέθετε δυσθεώρητη, ζῆλος ἔνθεος ἔκαιγε στὴν καρδιά του.

Ἔλαβε τὴν εὐχή τῶν πατέρων τῆς Μονῆς. Πῆρε τὸ ῥαβδί καὶ τὸν τορβά του καὶ ξεκίνησε. Ξεκίνησε ἀπὸ ποῦ; Ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη. Ὡς ἄνθρωπος τῆς Ἐκκλησίας ἤξευρε ὅτι ἂν δὲν λάβῃ τὴν εὐλογία τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας θὰ ἐκοπίαζε εἰς μάτην. Τὸ ἔργο του δὲν θὰ εἶχε καρποφορία. Μεταβαίνει λοιπὸν στὸ Φανάρι καὶ συναντᾷ τὸν Πατριάρχη τοῦ Γένους. Πατριάρχης τότε ἦταν ὁ Σεραφεῖμ. Συζήτησε μαζί του γιὰ τὴν κατάστασι τοῦ Γένους. Συγκινήθηκε ὁ Πατριάρχης. Συμφώνησε ἀπολύτως. Ἔδωσε τὴν εὐχή του καὶ μάλιστα ἐγγράφως. Ὅπου κι ἂν πάῃ νὰ τὸν δέχονται ὡς γνήσιο κήρυκα τοῦ Ευαγγελίου. Στον κόρφο του ὁ Ἅγιος κρύβει τὸ Πατριαρχικὸ γράμμα πρὸς τοὺς μητροπολίτας καὶ ἐπισκόπους τῆς δικαιοδοσίας του.

Ἀρχίζει τὸν εὐαγγελισμό τῶν πιστῶν ἀπὸ τὰ περὶχωρα τῆς Βασιλευσῆς. Υπῆρχαν τότε ἑκατοντάδες χωριά, ἀμιγῶς Χριστιανικά, γύρω ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ στὸν ἀπέραντο κάμπο τῆς Θράκης.

Κατόπιν κατέβηκε πρὸς τὰ μέρη τῆς καταγωγῆς του. Κήρυξε στὰ Κράββαρα (ὄρεινὴ Ναυπακτία), στὸ Μεσολόγγι, στὸ Βραχώρι (Ἀγρίνιο). Ὁ Πατριάρχης ἄλλαξε. Εἶναι ἡ ζοφερὴ ἐποχὴ τῶν συχνῶν ἀλλαξοπατριαρχειῶν. Ὁ Σουλτάνος, ἤθελε χρήματα, πολλὰ χρήματα. Καὶ ὄχι μόνον αὐτός. Ὅλοι. Ἀπὸ τὸν μεγάλο Βεζύρη ἕως καὶ τὸν τελευταῖο αὐλικό. Ὅλοι ἤθελαν μπαξίς. Ὅσο τακτικότερα ἄλλαζε Πατριάρχης τόσο πιο πολλὰ χρήματα ἔμπαιναν στὴν τρύπια του τσέπη. Γιὰ αὐτὸ καὶ κάθε λίγο εἶχαμε ἄλλο Πατριάρχη. Γιὰ αὐτὸ καὶ τὸ ἴδιο πρόσωπο πατριάρχευε δύο καὶ τρεῖς ἢ καὶ περισσότερες φορές. Γιὰ αὐτὸ καὶ τὸ Πατριαρχεῖο ἦταν πάντα καταχρεωμένο καὶ πνιγὸταν ἀπὸ τὶς ἀπαιτήσεις τῶν Ἑβραίων τοκογλύφων.

Νέος Πατριάρχης ἦταν ὁ Σωφρόνιος. Ζήτησε καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὴν ἄδεια. Τὴν ἔλαβε. Μὲ αὐτὴν κατέρχεται καὶ κηρύττει στὰ Δωδεκάνησα. Ἀνέρχεται στὸ Ἅγιον Ὄρος, τὸ ὁποῖο καὶ περιώδευσε ὅλο. Φθάνει, κηρύσσει καθ' ὁδόν, στὴν Θεσσαλονίκη, στὴν Βέρροια καὶ σὲ ὀλόκληρη τὴν Μακεδονία. Ἐφθασε μέχρι τὴν Χειμάρρα τῆς Ἠπείρου. Κατέβηκε στὴν Ἀκαρνανία καὶ Αἰτωλία, μετὰ στὴν Πρέβεζα καὶ τὴν Ἄρτα, στὴν Λευκάδα καὶ τὴν Κεφαλληνία. Κατόπιν ἐπεσκέφθη στὴν Ζάκυνθο καὶ τὴν Κέρκυρα. Τέλος ἔφθασε καὶ στὴν Ἀλβανία ὅπου τὸ πλεῖστον τῶν Ἀλβανῶν Χριστιανῶν εἶχεν ἀλλαξοπιστήσῃ, οἱ δὲ Ῥωμηοὶ Χριστιανοί, εἶχαν ξεχάσει τὴν γλῶσσα τους καὶ μιλοῦσαν Ἀρβανίτικα. Ἐκεῖ καὶ ἐμαρτύρησε. Ἀλλὰ περὶ τούτου ἀργότερα.

Ὅπου καὶ ἂν πήγαινε γινόταν μεγάλη σύναξι τῶν Χριστιανῶν. Ἄκουαν μὲ τὸ στόμα ἀνοιχτό, μὲ ἡσυχία ἀπόλυτη, μὲ κατάνυξη καὶ δάκρυα τὸ ἀπλὸ καὶ γλυκὺ κήρυγμα τοῦ Ἁγίου. Ἡ διδασκαλία ἠκολοθεῖτο ἀπὸ πλεῖστα ὅσα θαύματα τῶν ὁποίων καὶ μόνῃ ἢ ἀπαρίθμησις εἶναι ἀκατόρθωτη. Τοὺς μιλοῦσε γιὰ τὸν Χριστό, γιὰ τὴν ψυχὴ, γιὰ τὸ

ποθούμενο πού ἦταν ἡ λευτεριά, προφήτευε γιὰ τὰ ὅσα ἔμελλε νὰ συμβοῦν. Καὶ ὅπως τὰ προεῖπε ἔτσι καὶ ἔγιναν.

Κατὰ αὐτὸν τὸν τρόπο ἐξημέρωσε καρδιές ἐξαγριωμένες ἀπὸ τὴν ἀμάθεια, κατεπράυνε ληστές, μετέβαλε ἀσπλάγχχνους σὲ εὐσπλάγχχνους, ἀνευλαβεῖς μεταποίησε σὲ εὐλαβεῖς καὶ ἐν συντόμῳ ἐφάνη στὴν Ἐκκλησία Χριστοῦ νέος Ἀπόστολος.

Ἀπὸ ὅπου καὶ ἂν περνοῦσε παραινοῦσε τοὺς χριστιανούς νὰ ιδρύουν σχολεῖα γιὰ νὰ μαθαίνουν τὰ Ῥωμηόπουλα τὴν Ἑλληνικὴ Γλῶσσα καὶ τὰ Ἱερὰ Γράμματα πού ὀδηγοῦν εἰς ευσέβειαν.

Παρότρυνε τοὺς Ῥωμηούς νὰ ὀμιλοῦν τὴν γλῶσσα τους. Ἐγνώριζε καλῶς ὅτι ὁποῖος χάνει τὴν γλῶσσά του, σιγὰ-σιγὰ, χάνει καὶ τὴν πίστη του.

Γιὰ πολλὰ χρόνια μετὰ, ἓνας μεγάλος ξύλινος Σταυρός, πού στήνόταν πάντα στὸν τρόπο πού κήρυττε, ὑπενθύμιζε τὴν διδασκαλία του καὶ τὰ θαύματά του. Ὁ Ἅγιος ἔφευγε γιὰ ἄλλους τόπους κινούμενος ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἔμενε ὅμως ὁ Σταυρός, ἀψευδῆς μάρτυς τῆς ἀγίας διελεύσεώς του.

Τὸ σπουδαῖον εἶναι τὸ ὅτι ὄχι μόνον οἱ Χριστιανοί, ἀλλὰ καὶ οἱ Ὀθωμανοί, τιμοῦσαν ὑπερβολικὰ τὸν Ἅγιο. Τὸν σέβονταν, ὡς Ἀζίζ, ὡς Ἅγιο. Εἶχε θεραπεύσει πολλούς ἀπὸ αὐτοὺς ἀπὸ ἀνιάτες ἀσθένειες. Τὸ ὁμολογεῖ καὶ ὁ ἴδιος σὲ μία ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν αὐτάδελφό του Χρύσανθο πού τότε ἦταν δάσκαλος στὴν Νάξο.

Τὸν μισοῦσαν ὅμως θανάσιμα οἱ Ἑβραῖοι. Ὁ Ἅγιος οὐδέποτε εἶχεν ἐκστομίσει κάτι ἐναντίον τους. Στὰ κηρύγματά του εἰσχωροῦσαν καὶ κατάσκοποι, Ῥωμηοὶ πολλὰς φορές, σταλμένοι ἀπὸ τοὺς κρατοῦντας. Τὸ γνώριζε αὐτὸ ὁ Ἅγιος καὶ γιὰ αὐτὸ ἦταν προσεκτικός. Μιλοῦσε ἀλληγορικὰ καὶ ὁ νοῶν νοεῖτω. Γιατί τὸν μισοῦσαν λοιπόν; Γιατί ἐμμέσως τοὺς ἐζημίωνε. Δίδασκε τὸν λαό, ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ κάνουν παζάρια, οὔτε νὰ πηγαίνουν σὲ παζάρια καὶ νὰ κάνουν ἀγοραπωλησίες κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς Κυριακῆς. Ἡ Κυριακὴ, εἶναι ἡμέρα ἀγιασμένη, ἀνήκει στὸν Κύριο. Οἱ Χριστιανοί, πρέπει νὰ πηγαίνουν στὴν Ἐκκλησία καὶ ὄχι στὰ παζάρια. Καὶ μετὰ τὴν Ἐκκλησία νὰ προσεύχονται, νὰ διαβάζουν βιβλία πνευματικά.

Οἱ Ἑβραῖοι ἦσαν φανατικοὶ τηρητὲς τῆς ἀργίας τοῦ Σαββάτου. Οὔτε φωτιά δὲν ἄναβαν. Εἶχαν πείσει τοὺς Τούρκους –μὲ χρῆμα ἄφθονο βέβαια- νὰ γίνονται τὰ παζάρια τὴν Κυριακὴ. Τοὺς Τούρκους δὲν τοὺς ἔνοιαζε καὶ πολὺ. Αὐτοὶ σὰν ἀργία εἶχαν τὴν Παρασκευή. Οἱ Χριστιανοί, δυναστευόμενοι δὲν εἶχαν τὴν δυνατότητα νὰ ἀντιδράσουν. Ἦσαν τὰ θύματα. Θὰ μπορούσαν τὰ παζάρια νὰ γίνονται σὲ ἄλλη μέρα τῆς ἐβδομάδος, ἀλλὰ τότε οἱ Χριστιανοί, ἐργάζονταν. Καὶ ποιός θὰ τοὺς ἄρμεγε; Τὰ παζάρια ἦσαν τότε ἀπαραίτητα. Ἐκεῖ εὕρισκες ἀπὸ βελόνι μέχρι κανόνι, πού λέει ὁ λόγος. Ἐμπορικὰ καταστήματα δὲν ὑπῆρχαν. Τὸ ἐμπόριο γινόταν σχεδὸν ἀποκλειστικὰ στὰ παζάρια. Καλοῦσε λοιπόν ὁ Ἅγιος σὲ παθητικὴ ἀντίσταση τοὺς Χριστιανούς. Αὐτοὶ ἦσαν οἱ περισσότεροι. Δὲν ἦτο δυνατόν, μία μικρὴ μειονότης πού ἦσαν οἱ Ἑβραῖοι νὰ ἐπιβάλλουν τὶς θελήσεις των. Τὰ παζάρια ἔπρεπε νὰ γίνονται τὰ Σάββατα.

Εἶναι προτιμότερο νὰ πατήσης τίγρη στὰ νύχια, παρὰ Ἑβραῖο στὸ συμφέρον. Αὐτὸ τὸ συμφέρον τοὺς εἶχε μεταβάλλει σὲ δυνάστες. Ὅλοι οἱ Ῥωμηοί, ἀκόμη καὶ τὸ Πατριαρχεῖο, στέναζαν ἀπὸ τὴν τοκογλυφία τους.

Ἐπρεπε λοιπόν, νὰ φύγῃ ὁ Ἅγιος ἀπὸ τὴν μέση. Μὰ πῶς ὅμως; Ἡ κατηγορία ὅτι κήρυττε νὰ γίνονται τὰ παζάρια τὸ Σάββατο δὲν θὰ ἔπιανε. Καὶ ἂν ἔπιανε δὲν θὰ ὠδηγοῦσε σὲ θάνατο τὸν Ἅγιο. Χρειάζονταν νὰ βροῦν γερὸ πάτημα. Καὶ δὲν ἄργησαν νὰ τὸ βροῦν. Μαῖστορες στὴν συκοφαντία, ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ Χριστοῦ μας. Διέδωσαν ὅτι ὁ Ἅγιος ἦταν πράκτορας τῆς Μοσχοβίας, τῆς Ῥωσσίας δηλαδή. Αὐτὸ θὰ ἔπιανε ἔστω καὶ ἂν δὲν ὑπῆρχε ἴχνος ἀληθείας. Οἱ Τοῦρκοι φοβοῦνταν τοὺς Ῥώσσοις, ὅπως ὁ διάβολος φοβᾶται τὸ

λιβάνι. Οί άλλοι πάλληλοι Ῥωσσοτουρκικοὶ πόλεμοι κατέληγαν πάντα με νίκη τῶν Ῥώσων. Τὸ μάτι τοῦ Τσάρου ἦταν πάντα στραμμένο στὴν Κωνσταντινούπολη, στὸ Αἰγαῖο, στὴν Μεσόγειο. Κάθε λοιπὸν ἀναφορὰ στοὺς Ῥωσσοὺς, θεωροῦνταν προδοσία κατὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης. Οἱ ἀναφορὲς τῶν κατασκόπων ἦταν ἀρνητικὲς. Ἀπεδείχθη ὅτι ἡ κατηγορία ἦταν ψευδής, καὶ ἔτσι ἔπεσε στὸ κενό. Ἀλλὰ δὲν ἀπελπίστηκαν. Ὅταν δὲν πιάνει ἡ συκοφαντία πιάνει ὁ παρὰς. Ἐδωροδόκησαν (παλῆα ἡ τέχνη καὶ πάντοτε ἐπιτυχής), τὸν Κούρτ Πασά. Κούρτ στὰ τούρκικα σημαίνει λύκος καὶ λύκος ἦταν. Μὲ δόλο συνέλαβε τὸν Ἅγιο. Σύντομες οἱ διαδικασίες. Οἱ ἐπτὰ δῆμιοι τοῦ ἀνέγνωσαν τὴν καταδικαστικὴ ἀπόφαση τοῦ Πασά: Θάνατον στὴν ἀγχόνη. Κρεμάλα. Αἴτιο: Ἦταν προδότης, ἀγνώμων στὴν εὐσπλαγχνία τοῦ Σουλτάνου. Τόλμησε νὰ σηκώσῃ τὸ κεφάλι κατὰ τοῦ αὐθέντη του.

Ὁ Ἅγιος ἐδέχθη με πολλὴ χαρὰ τὴν ἀπόφαση, καίτοι ἤξερε ὅτι ἦταν κατασκευασμένη. Ἄλλωστε αὐτὸ δὲν ποθοῦσε πάντοτε; Νὰ σφραγίσῃ με τὸ αἷμά του τὴν διδασχὴ του.

Τὸ περίμενε πάντα. Γιὰ αὐτὸ μόλις ἄκουσε τὴν καταδίκη του γονάτισε καὶ προσευχήθηκε στὸν Ἅγιο Θεό. Τὸν εὐχαρίστησε καὶ τὸν ἐδόξασε γιατί τὸν ἀξίωσε νὰ θυσιάσῃ καὶ τὴν ζωὴ του γιὰ Αὐτόν, τὸν ὁποῖον ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ του.

Σηκώθηκε, ἐστράφη καὶ πρὸς τὰ τέσσερα σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος καὶ εὐλόγησε ὅλους τοὺς Χριστιανούς, στὰ πέρατα τῆς γῆς, ὅσους φυλάσσουν τίς ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ.

Οἱ δῆμιοι τὸν ἔσυραν κοντὰ σὲ ἓνα γέρικο δένδρο. Ἐψαξαν καὶ βρῆκαν ἓνα γερὸ κλωνάρι. Θέλησαν νὰ δέσουν πισθάγκωνα τὰ χέρια του. Ὁ Ἅγιος ὑπεσχέθη ὅτι δὲν πρόκειται νὰ φέρῃ ἀντίσταση. Θὰ τὰ κρατεῖ σταυρωμένα μπροστὰ στὸ στήθος του, σὰν νὰ ἦταν δεμένα. Τὸ δέχθηκαν. Τί μποροῦσε ἐξ ἄλλου νὰ κάμῃ ἓνα ἀδύναμο γεροντάκι σὲ ἐπτὰ θηρία; Ἐφεραν τὸ χοντρὸ σκοινί. Ἐκαμαν θηλειὰ συρόμενη στὸ ἓνα ἄκρο. Ζύγιασαν τὸ ἄλλο ἄκρο καὶ τὸ πέταξαν πάνω ἀπὸ τὸ κλωνάρι. Πέρασαν τὴν θηλειὰ στὸ λαιμὸ τοῦ Ἁγίου. Τὴν ἔσφιξαν. Ἐπτὰ ζευγάρια μωδὴ μπράτσα τράβηξαν τὸ σκοινί. Τὸ ἁγιασμένο σῶμα βρέθηκε με μίᾳ μετέωρο. Ἦλθε τὸ τέλος. Ἡ ψυχὴ του σὰν λευκὸ περιστέρι πέταξε στὸν οὐρανό. Ὁ ἀστὴρ ὁ μέγας καὶ τὸ καύχημα τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ἔδωσε στὴν γῆ γιὰ νὰ ἀνατείλῃ στὸν οὐρανό.

Μόλις τὸ σῶμα ἔπαψε νὰ κινῆται, οἱ βάρβαροι δῆμιοι τὸ κατέβασαν ἀπὸ τὴν αὐτοσχέδια κρεμάλα. Τὸ ξεγύμνωσαν, τοῦ ἔδεσαν στὸ λαιμὸ ἓνα βαρὺ λιθάρι καὶ τὸ πέταξαν στὸ ποτάμι. Καὶ ὅλα αὐτὰ κρυφὰ καὶ ἐν βίᾳ. Νὰ μὴ τὸ μάθῃ ὁ λαός.

Δὲν ἄργησε νὰ τὸ μάθῃ. Πλήθη πιστῶν ἄρχισαν νὰ συρρέουν στὸν τόπο τοῦ μαρτυρίου. Ἐψαχναν, ἔψαχναν ὅλο τὸ ποτάμι γιὰ νὰ βροῦν τὸ Ἅγιο Λεῖψανο, ἀλλὰ εἰς μάτην.

Ἐκεῖ κοντὰ, ὑπῆρχεν ἓνα μοναστήρι ἀφιερωμένο στὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου. Ἐφθασε καὶ σὲ αὐτὸ ἡ φήμη ὅτι ὁ Ἅγιος μαρτύρησε καὶ ὅτι τὸ ἅγιο λείψανο δὲν βρισκόταν.

Ἐνας εὐλαβὴς ἱερομόναχος τοῦ Μοναστηριοῦ, ὀνομαζόμενος παπα-Μάρκος ἀπεφάσισε νὰ ψάξῃ καὶ αὐτός. Ἦταν ἤδη ἡ τρίτη ἡμέρα μετὰ τὸ μαρτύριο. Κατεβαίνει στὸ ποτάμι, μπαίνει σὲ μίᾳ βάρκα, κάνει τὸ σημεῖο τοῦ Σταυροῦ, προσεύχεται καί... βλέπει τὸ ἅγιο λείψανο. Πλέει στὸ νερὸ ὄρθιο, σὰν νὰ εἶναι ζωντανό. Τὸ συστέλλει με πολλὴν εὐλάβεια, το τυλίγει με τὸ ράσο του καὶ τὸ ἐνταφιάζει πίσω ἀπὸ τὸ Ἅγιο Βῆμα τοῦ Καθολικοῦ τῆς Μονῆς του.

Ὁ τάφος δὲν ἄργησε νὰ γίνῃ προσκύνημα τῶν Χριστιανῶν τῆς ἐνιαίας Ἡπείρου.

Πὼς ἤθελε τὴν ἐλληνικὴ παιδεία ὁ Πατροκοσμάς

«...Καλά, παιδιά μου, μου εχαρίσατε τα παιδιά σας, αμή να ιδούμεν, έχετε και σχολείον οπού να διαβάζουν, να μανθάνουν γράμματα τα παιδιά μας;

-Δεν έχομεν, άγιε του Θεού. – Τέτοια παιδιά αγράμματα μου εχαρίσατε. Τι τα θέλω, χάρισμά σας. Παιδιά ωσάν γουρουνόπουλα να έχω, δεν το καταδέχομαι, διατί είμαι υπερήφανος. Χάρισμά σας. Ωσάν θέλετε χαρίσετέ μου και ένα σχολείον εδώ εις την χώραν σας να μανθάνουν τα παιδιά μας γράμματα, να ηξεύρουν που περιπατούνε και τότε να τα εύχωμαι να ζήσουν, να προκόψουν.

Αμή δεν είναι καλά να βάλετε όλοι σας να κάμετε ένα ρεφενέ, να βάλετε και επιτρόπους ναν τον κυβερνούν το σχολείον, να βάνουν διδάσκαλον να μανθάνουν όλα τα παιδιά και πλούσια και πτωχά χωρίς να πληρώνουν. Διατί από το σχολείον μανθάνομεν το κατά δύναμιν τι είναι ο Θεός, τι είναι Αγία Τριάς, τι είναι άγγελοι, αρχάγγελοι, τι είναι δαίμονες, τι είναι παράδεισος, τι είναι κόλασις, τι είναι αμαρτία, τι είναι αρετή. Από το σχολείον μανθάνομεν τι είναι αγία Κοινωνία, τι είναι Βάπτισμα, τι είναι το άγιον Ευχέλαιον, ο τίμιος Γάμος, τι είναι ψυχή, τι είναι κορμί, τα πάντα από το σχολείον τα μανθάνομεν διατί χωρίς το σχολείον περιπατούμεν εις το σκότος. Καλύτερα να έχης εις την χώραν σου σχολείον ελληνικόν παρά να έχης βρύσες και ποταμούς, διατί η βρύσις ποτίζει το σώμα, το δε σχολείον ποτίζει την ψυχήν, το σχολείον ανοίγει τες εκκλησίες, το σχολείον ανοίγει τα μοναστήρια. Ανίσως και δεν ήτανε σχολεία, που ήθελα εγώ να μάθω να διδάσκω;»

[Ι. Μενούνου, Κοσμά του Αιτωλού ΔΙΔΑΧΕΣ, Αθήνα, χ.τ. σ. 142]

Ο άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός μιλάει για το έργο του

«Πόθεν επαρακινήθηκα, αδελφοί μου, θέλω να σας φανερώσω την αιτίαν. Αναχωρώντας από την πατρίδα μου –είναι έως σαράντα πενήντα χρόνους –επεριπάτησα τόπους πολλούς, κάστρη, χώρες και χωρία και μάλιστα εις την Κωνσταντινούπολιν, μα περισσότερον εκάθισα εις το Άγιον Όρος δεκαεπτά χρόνους και έκλαια δια τες αμαρτίες μου.

Σιμά εις τα άπειρα χαρίσματα, οπού μου εχάρισεν ο Κύριός μου, με αξίωσε και εμένα τον αμαρτωλόν και έμαθα πεντέξι γράμματα ελληνικά, έγινα και καλόγερος. Διαβάζοντας το άγιον και ιερόν Ευαγγέλιον ηύρηκα μέσα πολλά και διάφορα νοήματα, τα οποία είναι όλα μαργαριτάρια, διαμάντια, θησαυρός, πλούτος, χαρά, ευφροσύνη, ζωή αιώνιος. Σιμά εις τα άλλα ηύρηκα και τούτον τον λόγον, οπού λέγει ο Χριστός μας, πως δεν πρέπει κανένας χριστιανός, άνδρας ή γυναίκα, να φροντίζει δια του λόγου του μόνον να σωθή, αλλά να φροντίζει και δια τους αδελφούς του. Και όποιος φροντίζει μόνον δια του λόγου του και δεν φροντίζει και δια τους αδελφούς του εκείνος θα κολασθή. Ακούοντας και εγώ, αδελφοί μου, ετούτον τον γλυκύτατον λόγον οπού λέγει ο Χριστός μας, να φροντίζωμεν και δια τους αδελφούς μας, με έτρωγε εκείνος ο λόγος μέσα εις την καρδίαν μου τόσους χρόνους ωσάν το σκουλήκι οπού τρώγει το ξύλον.

Τι να κάμω και εγώ; Στοχαζόμενος και την αμάθειάν μου εσυμβουλευθήκα τους πνευματικούς μου πατέρας, αρχιερείς, πατριάρχας, τους εφάνέρωσα τον λογισμόν μου, ανίσως και είναι θεάρεστον τέτοιον έργον ναν το μεταχειρισθώ, και όλοι με επαρακίνησαν να το κάμω και με είπαν πως τέτοιον έργον καλόν και άγιον είναι...»

[Ι. Μενούνου, Κοσμά του Αιτωλού, ΔΙΔΑΧΕΣ, χ.χρ. σ. 117 εξ.]

Βίος Αγίου Νικοδήμου Αγιορείτη

Ο Όσιος Νικόδημος γεννήθηκε στη Νάξο το έτος 1749 μ.Χ. από γονείς ευσεβείς και ενάρετους, τον Αντώνιο και Αναστασία Καλλιβούρση (η οποία εμόνασε στην Ιερά Μονή Χρυσοστόμου Νάξου, με το όνομα Αγάθη). Το κατά κόσμον όνομά του ήταν Νικόλαος και από μικρός έδειχνε ότι ήταν άνθρωπος μεγάλης αρετής και φοβερής ευφυΐας. Τα πρώτα του γράμματα τα έμαθε στη Νάξο και έπειτα στη σχολή της ίδιας πόλης επέκτεινε τις γνώσεις του, με δάσκαλο τον αδελφό του Αγίου Κοσμά του Αιτωλού, Αρχιμανδρίτη Χρύσανθο. Κατόπιν 16 χρόνων πήγε στην Ελληνική σχολή της Σμύρνης, όπου κοντά σε φημισμένους διδασκάλους έλαβε ανώτερη παιδεία και αρετή. Μετά από ορισμένες περιπέτειες, το 1775 μ.Χ. πήγε στο Άγιον Όρος. Εκεί, στη Μονή του Αγίου Διονυσίου εκάρη μοναχός με το όνομα Νικόδημος. Οι Πατέρες της Μονής, που διέκριναν τα μεγάλα φυσικά και επίκτητα χαρίσματα του Νικόδημου, τον διόρισαν αναγνώστη και γραμματέα της Μονής. Στη Μονή αυτή ο Νικόδημος, υπήρξε υπόδειγμα διακονίας και πράξεων αρετής. Έπειτα αποσύρθηκε σε κάποιο κελί, όπου με ασκητικό τρόπο, επιδόθηκε στη μελέτη και συγγραφή πολλών οικοδομητικών, θεολογικών και αγιολογικών βιβλίων. Μεταξύ αυτών είναι ο Συναξαριστής», το «Εορτοδρόμιον», η «Νέα Κλίμακα», ο «Αόρατος Πόλεμος» και άλλα πολλά.

Τελικά μετά από διάφορες περιπέτειες, που υπέστη στη βραχύχρονη ζωή του, απεβίωσε από ημιπληγία, σε ηλικία 60 χρονών, τις πρώτες ορθρινές ώρες της 14ης Ιουλίου του έτους 1809 μ.Χ. στο κελί των Σκουρταίων, στις Καρυές του Αγίου Όρους. Τα τελευταία του λόγια ήταν η απάντηση που έδωσε στους μαθητές του όταν τον ρώτησαν αν ησυχάζει: «Τον Χριστό έβαλα μέσα μου και πως να μη ησυχάσω;». Ενταφιάστηκε στο Λαυριωτικό Κελί των Σκουρταίων στις Καρυαίς του Αγίου Όρους, αφήνοντας πίσω του ένα τεράστιο πνευματικό συγγραφικό έργο, που σήμερα αποτελεί κεφάλαιο για τον λαό της Ορθόδοξης Εκκλησίας.

Η Εκκλησία μας επάξια από το έτος 1955 μ.Χ. τον κατέταξε στο Αγιολόγιο της.

Ο Ευγένιος Βούλγαρης ή Βούλγαρις (1716 - 1806) ήταν Έλληνας κληρικός παιδαγωγός, μεταφραστής του Βολταίρου και διαπρεπής στοχαστής του Νεοελληνικού Διαφωτισμού. Με τη διδασκαλία του και τα συγγράμματά του εγκαινίασε μια νέα εποχή στην ιστορία της ελληνικής παιδείας. Οι φιλελεύθερες ιδέες του προετοίμασαν το έδαφος για τον ελληνικό διαφωτισμό. Μαθητές του υπήρξαν ο ιατροφιλόσοφος Θωμάς Μανδακάσης που δίδαξε για μια χρονική περίοδο στο Ανώτερον Σχολείον Κυρίτζη της Καστοριάς, ο Θεόφιλος ο εξ Ιωαννίνων μετέπειτα επίσκοπος Καμπανίας, ο Ιώσηπος Μοισιόδαξ σχολάρχης στο Ιάσιο κ.α. Καταπληκτική είναι η συγγραφική παραγωγή του τόσο για τον όγκο όσο και για την ποικιλία της. Έγραψε πραγματείες επί παντός επιστητού: νομικές, ιστορικές, θεολογικές, γραμματικές, γλωσσικές, αστρονομικές, πολιτικές, μαθηματικές, αρχαιολογικές, περί μουσικής, περί ανεξιθρησκίας, περί ευθανασίας, περί παλιρροιών. Ποιήματα, λόγους, εκκλήσεις προς την Αικατερίνη Β' για την απελευθέρωση της Ελλάδος και εκατοντάδες επιστολές. Επιμελήθηκε πολύτιμες εκδόσεις βυζαντινών συγγραφέων και κλασικών συγγραμμάτων και μετέφρασε πλήθος κειμένων από τα λατινικά στα γαλλικά

Γεννήθηκε το 1716 στην Κέρκυρα και το όνομά του ήταν Ελευθέριος που το άλλαξε σε Ευγένιος, όταν χειροτονήθηκε διάκονος, το 1737 ή το 1738. Διετέλεσε μαθητής του Μεθοδίου Ανθρακίτη, καθόσον έχει επιβεβαιωθεί ότι και νωρίτερα από το 1736-1738 σπούδαζε στα Ιωάννινα. Δίδαξε στη Μαρουτσαία Σχολή στα Ιωάννινα από το 1742 ως τις αρχές του 1746. Εκεί δίδαξε τη φυσική και τα μαθηματικά του Νιούτον και του Λάιμπνιτς, τον εμπειρισμό του του Λοκ, τα φιλοσοφήματα του Τόμας Χομπς και Βολφ κ.α. Αντιμετώπισε όμως την εχθρότητα του συντηρητικού δασκάλου της σχολής Γκιούμα Μπαλάνου Βασιλόπουλου και αναγκάστηκε τελικά να αφήσει τη θέση αυτή. Του προσφέρθηκε τότε η διεύθυνση του σχολείου της Κοζάνης, όπου ο Βούλγαρης δίδαξε ως τις αρχές του 1750. Επανήλθε στη Μαρουτσαία Σχολή και το 1753 ανεχώρησε για την Αθωνιάδα Ακαδημία.

Στη συνέχεια ανέλαβε, το 1753, τη διεύθυνση της Αθωνιάδας Ακαδημίας, η οποία είχε ιδρυθεί από τη Μονή Βατοπεδίου τρία χρόνια νωρίτερα και στην οποία γίνονταν δεκτοί μοναχοί αλλά και λαϊκοί, παίρνοντας τη θέση του Αρχιμανδρίτη του Παναγίου Τάφου Αγάπιου, ο οποίος δεν είχε προλάβει όμως να διδάξει στη σχολή, καθώς είχε δολοφονηθεί ερχόμενος να αναλάβει τα καθήκοντα του, μετά την παραίτηση του πρώτου διευθυντή της Νεοφύτου του Καυσοκαλυβίτη. Εκεί δίδαξε λογική, εισαγωγή στη φιλοσοφία, μεταφυσική, αριθμητική, γεωμετρία, φυσική και κοσμογραφία χρησιμοποιώντας δικές του μεταφράσεις έργων Δυτικοευρωπαίων φιλοσόφων, μαθηματικών και φυσικών. Έξι χρόνια όμως αργότερα αναγκάστηκε να αποχωρήσει, καθώς αντίθετοι κύκλοι στην Ακαδημία και ιδιαίτερα η αντιζηλία του Πατριάρχη Κυρίλλου Ε' προκαλούσαν δυσχέρειες στο έργο του

Τον ίδιο χρόνο διορίστηκε δάσκαλος στην Πατριαρχική Ακαδημία (Μεγάλη του Γένους Σχολή) της Κωνσταντινούπολης, όπου παρέμεινε για τρία χρόνια και έπειτα αποχώρησε λόγω προστριβών με τον πατριάρχη Σαμουήλ τον Α', ο οποίος ήταν φανατικός οπαδός του Αριστοτέλη.

Ο Βούλγαρης έφυγε οριστικά από τον ελλαδικό χώρο το 1763 και τα υπόλοιπα χρόνια της ζωής του τα πέρασε σε ελληνικές κοινότητες του εξωτερικού, όπου ασχολήθηκε με εκκλησιαστικά καθήκοντα και με την έκδοση έργων του. Αφού έζησε ένα διάστημα στη Χάλε και στη Λειψία, πήγε στη Μόσχα, όπου το 1775 χειροτονήθηκε ιερέας. Τον επόμενο χρόνο έγινε αρχιεπίσκοπος Σλαβωνίου και Χερσώνος στην Ουκρανία, παραιτήθηκε όμως το 1787. Την ίδια χρονιά έγινε μέλος της Αυτοκρατορικής Ακαδημίας. Το 1802 αποσύρθηκε στη Μονή του Αγίου Αλεξάνδρου Νιέφσκι, όπου πέθανε το 1806.

Πηγή: <https://el.wikipedia.org/wiki/> «Ευγένιος Βούλγαρης»

II. Η δύναμη του λαϊκού πολιτισμού

i. Δημοτικά τραγούδια (με θρησκευτικά μοτίβα και ηθικούς κανόνες) και κάλαντα γιορτών

Της Αγιά Σοφιάς (δημοτικό)

Σημαίνει ο Θεός, σημαίνει ή γῆς, σημαίνουν τὰ ἐπουράνια,
σημαίνει κι ἡ Ἁγιά-Σοφιά, τὸ μέγα μοναστήρι,
μὲ τετρακόσια σήμαντρα κι ἐξήντα δυὸ καμπάνες,
κάθε καμπάνα καὶ παπᾶς, κάθε παπᾶς καὶ διάκος.

Ψάλλει ζερβὰ ὁ βασιλιάς, δεξιὰ ὁ πατριάρχης,
κι ἀπ' τὴν πολλὴ τὴν ψαλμουδιὰ ἐσειόντανε οἱ κολόνες.
Νὰ μποῦνε στὸ χερουβικὸ καὶ νὰ ἔβγει ὁ βασιλέας,
φωνὴ τοὺς ἦρθε ἐξ οὐρανοῦ κι ἀπ' ἀρχαγγέλου στόμα:
«Πάψετε τὸ χερουβικὸ κι ἄς χαμηλώσουν τ' Ἅγια,
παπάδες πᾶρτε τὰ ἱερὰ καὶ σεῖς κερὰ σβηστῆτε,
γιατί ἔναι θέλημα Θεοῦ ἡ Πόλη νὰ τουρκέψει.
Μόν' στεῖλτε λόγο στὴ Φραγκιά, νὰ ῥθοῦν τρία καράβια,
τὸ ἔνα νὰ πάρει τὸ σταυρὸ καὶ τ' ἄλλο τὸ βαγγέλιο,
τὸ τρίτο τὸ καλύτερο, τὴν ἅγια Τράπεζά μας,
μὴ μᾶς τὴν πάρουν τὰ σκυλιὰ καὶ μᾶς τὴ μαγαρίσουν».
Ἡ Δέσποινα ταραχτήκε καὶ δάκρυσαν οἱ εἰκόνες.
«Σώπασε κυρὰ Δέσποινα, καὶ μὴ πολυδακρύζης,
πάλι μὲ χρόνους, μὲ καιρούς, πάλι δικά μας θά ἔναι»

Τὸ ἀνακάλημα τῆς Κωνσταντινουπόλεως

(Δημοτικὸ, ἀπόσπασμα)

Θρῆνος κλαυθμὸς καὶ ὀδυρμὸς καὶ στεναγμὸς καὶ λύπη,
Θλίψις ἀπαραμύθητος ἔπεσεν τοῖς Ρωμαίοις.
Ἐχάσασιν τὸ σπίτιν τους, τὴν Πόλιν τὴν ἁγία,
τὸ θάρρος καὶ τὸ καύχημα καὶ τὴν ἀπαντοχὴν τους.
Τίς τὸ ἔπεν; Τίς τὸ μῆνυσε; Πότε ἔλθεν τὸ μαντάτο;
Καράβιν ἐκατέβαινε στὰ μέρη τῆς Τενέδου
καὶ κάτεργον τὸ ὑπάντησε, στέκει καὶ ἀναρωτᾷ το:
- Καράβιν, πόθεν ἔρκεσαι καὶ πόθεν κατεβαίνεις;
- Ἔρκομαι ἄκ τὰ ἀνάθεμα κι ἐκ τὸ βαρὺν τὸ σκότος,
ἄκ τὴν ἀστραποχάλαζην, ἄκ τὴν ἀνεμοζάλην·
ἀπὲ τὴν Πόλην ἔρχομαι τὴν ἀστραποκαμένην.
Ἐγὼ γομάριν δὲ βαστῶ, ἀμὲ μαντάτα φέρνω
κακὰ διὰ τοὺς χριστιανούς, πικρὰ καὶ δολωμένα.
[καὶ σὲ ἔκδοση: Ἐμμ. Κριαρᾶς, Θεσσαλονίκη 1965, σ. 31]

...

- Καράβιν πόθεν ἔρκεσαι καὶ πόθεν κατεβαίνεις;
- Ἔρκομαι ἄκ τ' ἀνάθεμα κ' ἐκ τὸ βαρὺν τὸ σκότος,
ἄκ τὴν ἀστραποχάλαζην, ἄκ τὴν ἀνεμοζάλην·
ἀπὸ τὴν Πόλην ἔρχομαι τὴν ἀστραποκαμένην.
Ἐγὼ γομάρι δὲ βαστῶ, ἀμὲ μαντάτα φέρνω
κακὰ διὰ τοὺς χριστιανούς, πικρὰ καὶ δολωμένα:
Οἱ Τοῦρκοι ὅτε ἦρθασιν, ἐπήρασιν τὴν Πόλην
ἀπώλεσαν τοὺς χριστιανούς ἐκεῖ καὶ πανταχόθεν.

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΜΕ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

[Δημοτικὸ τραγούδι γιὰ τὴ Μ.Παρασκευή]

*Σήμερα μαύρος ουρανός, σήμερα μαύρη μέρα,
σήμερον ὅλοι θλίβονται καὶ τα βουνὰ λυπιούνται,
σήμερα βάλανε βουλή οἱ ἀνομοὶ Εβραῖοι,*

οι άνομοι και τα σκυλιά και τρισκαταραμένοι
για να σταυρώσουν το Χριστό, των πάντων βασιλέα
Κί'ο Κύριος εθέλησε να μπει σε περιβόλι
να λάβει Δείπνο μυστικό, για να τον λάβουν όλοι.
Η Παναγιά η Δέσποινα καθόταν μοναχή της,
τας προσευχάς της έκανε για τον Μονογενή της...

[Δημοτικό τραγούδι από την Κάλυμνο]

Άγιε Νικόλα Ποθιανέ
που `σαι μπρος στο μουράγιο
βλέπε εμάς τους θαλασσινούς
και δίνε τους κουράγιο.

Παναγιά μου, δώσ`τους χρόνια
σαν της λεμονιάς τα κλώνια
Παναγιά μου, δώσ`τους χρόνια
σαν της λεμονιάς τα κλώνια.

Νύφη, μυρτιάς μυρτόφυλλο
ολόχρυσή μου σκέπη
ο άντρας που σου δώσανε
πολύ καλά σου πρέπει.

[Δημοτικό τραγούδι(Θρήνος Μ.Παρασκευής) από τη Μέσα Μάνη]

Σήμερα μαύρος ουρανός, σήμερα μαύρη μέρα
σήμερα όλοι θλίβονται και τα βουνά λυπούνται.
Σήμερα βάλασι βουλή οι άνομοι Οβραίοι,
οι άνομοι και τα σκυλιά κι οι τρεις καταραμένοι,
για να σταυρώσουν το Χριστό το Παντοβασιλέα
και πάσι στον παράνομο που φκιάνει τα καρφιά.
Εσύ που μας τα έφτιαξες εσύ αρμούνεψώ μας.
Δύο στα πόδια βάλτε του κ' άλλα δυο στα χείρα
και τ' άλλο το φαρμακερό βάλτε το στην γκαρδιά του
να στάζει αίμα και νερό από τα σωθικά του .

Η Παναγιά σα τ' άκουσε έπεσε και λιγώθει,
ζητά μαχαίρι να σφαιί γκρεμό να πάει να πέσει .
Εκεί εμαζευτήκασι η Μάρθα και η Μαγδαληνή
και του Λαζάρου η μάνα και του Ιακώβου η αδερφή
κι οι τέσσερες αντάμα .
Σταμνί νερό της ρίξασι και τρία κανάτια μόσκο
και τρία μυροδόσταμα να 'ρθει ο λοϊσμό της .
Και σα της ήρθε ο λοϊσμός κ' σα της ήρθε ο νους της
φωνή απήρθε απ' ουρανού κι απ' Αρχαγγέλου στόμα:
Λάβε κυρά μου υπομονή, λάβε κυρά μου γνώση .

Το γιόκα ζου το πήρασι και στο χαλκιά το πάνε
και στου Πιλάτου την αυλή εκεί τον τυραννάνε .

Και πως να λάβου υπομονή και πως να λάβου γνώση
που ένα γιο μονογενή κι αυτόνε τότε πήραν .
Πήρασι το στρατί-στρατί, στρατί το μονοπάτι
και το στρατί της έβγαλε μες του χαλκιά τη (μ)πόρτα .
Βρέσκουν τη (μ)πόρτα σφαλιχτή και τα κλειδιά παρμένα
και τα πορτοπαράθυρα σφιχτά μανταλωμένα .
Η Παναγιά η Δέσποινα κάνει την προσευχή της,
κι η (μ) πόρτα από το φόβο της ανοίγει μοναχή της .
Τηράει ζερβά, τηράει δεξιά, κανένα δε γνωρίζει
τηράει και δεξιότερα λέπει τον Αη-Γιάννη .

Άγιε μου Γιάννη Πρόδρομε και Βαφτιστή του γιου μου,
πε μου που είναι ο γιόκας μου κ' που 'ναι το παιδί μου .
Δεν έχου γλώσσα να ζε που, χείλη να ζε μιλήσου .
Δεν έχου χεροπάλαμα για να ζε τότε δείξου .
Το λέπεις 'κείνο το παιδί το παραπονεμένο
όπου φορεί πουκάμισο στο αίμα βουτηγμένο;
Εκείνος έν' ο γιόκα ζου κ' εμέ ο Βαφτιστής μου .
Η Παναγιά η Δέσποινα, εζύγωσε κοντά του
λέπει που τρέχει το νερό από τα σωθικά του .

Δε με μιλάς παιδάκι μου, δε μ' αγροικάς παιδί μου;
Τι να ζε που μανούλα μου που διάφορα δεν έχου
μόνε το Μέγα Σάββατο κοντά στο μεσονύχτι,
ότε λαλήσει ο πετεινός θα κρόουσι καμπάνες .
Σημαίνει ο Θεός, σημαίνει η γης σημαίνουν τ' ουράνια
σημαίνει κι η Αγιά Σοφία το μέγα μοναστήρι .
Τότε μανούλα μου κι εσύ λάβε χαρές μεγάλες .

[Δημοτικό τραγούδι(Θρήνος Μ. Παρασκευής) από το χωριό Αμέλαντες Εύβοιας]

Σήμερα μαύρος ουρανός, σήμερα μαύρη μέρα.
Σήμερα τ' άστρι χλίβεται κι ταϊ βουνά λυπώνται.
Τα Δάσκαλό μας πιάσανε οι γιάνομοι Εβραίοι.
Δεμένο τονέ πήρανε σαν αληστή τον πάνε.
Δεμένο τονέ πήρανε στα Φοραγό τον πάνε.
Μα συ, βρε γύφτο Φαραγέ, φκιάσ' μας τρία πηρόνια.
Κι' κείνος ί παράνομος βαρεί κι' φκιάνει πέντε.
Μα συ αφού τα έφκιαξες πρέπει να μας διατάξεις.
Τα δυο βάλτε τ' στα χέρια του, τα δυο στα δυο του πόδια.
Το τρίτο το φορμακερό βάλτε το στην καρδιά του,
να τρέξει αίμα κι' νερό από τα σωθικά του.
Κι Αι-Μαρίνα [μάννα τ') λούζεται μέσ' στα Χρυσό λαένι.

Κι Αι-Ελένη απέρασε κι' την καλημεράει.
Συ, Αι-Μαρίνα μ λούζεσαι μες στο χρυσό λαέني.
Τα γυιό σου τονέ κάρφωσαν οι γιάναμοι Εβραίοι.
Φέρτε μαχαίρι να σφαγού, γκρεμνός να πέσω κάτω.
Συ, Αι-Μαρίνα μ', κι αν σφσγείς σφαγιώνται μάνες ούλες.
Σύ, Αι-Μαρίνα μ', κι ον γκρεμιστείς γκρεμιώνται μάννες ούλες.
Βάντε κρασί μεσ' στο γυαλί κι αφράτο καπσιμάδι,
να κάνω την παρηγοριά να νέχουμε μανάδες.
Του λέπεις κείνο του Δεντρί αλλού ψηλά δεν είναι.
Μα Δέντρος ήτανε Χριστός κι' φύλλα του 'μαρτύροι,
που μαρτυρσούσον κι έλεγαν κι' του Χριστού τα Πάθια.
Μα 'πόψε φίλους φίλευα, 'πόψε φίλους φιλεύω.
Τη(ν) Παναιά κι' το Χριστό, τα δώδεκα Ευαγγέλια.
Για να μου δώσουν τα κλειδιά, κλειδιά τα παρακλείδια.
Να 'νοίξω τον παράδεισο, νω ιδώ τι έχει μέσα.
Δεξιά μεργιά φτωχολογιά στον ήλιο,
στον προσήλιο κρατούνε κι στα χέρια του τσου' σακούλες βουλομένες.
Παρακαλούνε οι άρχοντοι, παρακαλούν η φτώχεια.
Δομήτε μας κι 'μας, πηδιά, 'που μια χρυσή λαμπάδα.
Να σας δανείσωμε φλουρία, σοκκούλες βουλωμένες.
Μα δω χρέια δε δίνουνε, χαράτσια δε(ν) πληρώνε.
Περνάει λιβάνι κι' κερι και καθαρή ψυχούλα.

[Τραγούδι του γάμου από το Πωγώνι Ηπείρου]

Άγγελός είσαι νύφη μου, κι αγγελικά χορεύεις,
κι αγγελικά χορεύεις.
Άγγελοι σε στολίζανε, σου 'βάναν τη σκουφίτσα,
σου 'βάναν τη σκουφίτσα.

Άγγελός είσαι νύφη μου, κι αγγελικά χορεύεις,
κι αγγελικά χορεύεις.
Άγγελοι σε στολίζανε, σου 'βάναν το σεγιάκι,
σου 'βάναν το σεγιάκι.

Άγγελός είσαι νύφη μου, κι αγγελικά χορεύεις,
κι αγγελικά χορεύεις.
Άγγελοι σε στολίζανε, σου 'βάναν τα τριτίρια
σου 'βάναν τα τριτίρια.

Άγγελός είσαι νύφη μου, κι αγγελικά χορεύεις,
κι αγγελικά χορεύεις.
Άγγελοι σε στολίζανε, σου 'βάναν το γελέκι,
σου 'βάναν το γελέκι.

Άγγελός είσαι νύφη μου, κι αγγελικά χορεύεις,

κι αγγελικά χορεύεις.
Άγγελοι σε στολίζανε, σου 'βάναν το ρουτί σου,
σου 'βάναν το ρουτί σου.

Άγγελός είσαι νύφη μου, κι αγγελικά χορεύεις,
κι αγγελικά χορεύεις.
Άγγελοι σε στολίζανε, σου 'βάναν τις πατούνες
σου 'βάναν τις πατούνες.

Άγγελός είσαι νύφη μου, κι αγγελικά χορεύεις,
κι αγγελικά χορεύεις.
Άγγελοι σε στολίζανε, σου 'βάναν τις κοντούρες,
σου 'βάναν τις κοντούρες.

Άγγελός είσαι νύφη μου, κι αγγελικά χορεύεις,
κι αγγελικά χορεύεις.
Άγγελοι σε στολίζανε, σου 'βάναν την ποδιά σου,
σου 'βάναν την ποδιά σου.

[Γαμήλιο τραγούδι από το Πωγώνι της Ηπείρου]

Μαλαματένιος ο Σταυρός από τον Ιορδάνη,
να ζήσει η νύφη και ο γαμπρός, το νέο το στεφάνι.

Μαλαματένιος ο Σταυρός με τα μαργαριτάρια,
να ζήσει η νύφη και ο γαμπρός κι όλα τα παλικάρια.

Μαλαματένιος ο Σταυρός με πράσινες κορδέλες,
να ζήσει η νύφη και ο γαμπρός, και όλες οι κοπέλες.

[Δημοτικό τραγούδι από τη Σκύρο]

Άγιε μου Γιώργη Σκυριανέ, μεγαλομάρτυρα τρανέ
και του νησιού καμάρι - ασημένιε καβαλάρη.

Ψηλά ειν' τα σκαλοπάτια σου, στο βράχο τα παλάτια σου
και κάθεσαι στα κάστρα σα να γειτονεύεις τ' άστρα.

Ψηλές καμπάνες του Άη Γιωργιού
σημαίνουν δώ τσαι πάν'αλλού

Όταν σιγανοχτυπάτε
στα ουράνια μας πάτε

Στο περιβόλι του Άη Γιωργιού
ακούω λάλημα πουλιού

Στης λεμονιάς τα κλώνια
κελαηδούν γλυκά τ'αηδόνια

Του Μετοχίου κρύο νερό
να πιώ τσαι 'γώ να δροσιστώ

Είν'του Άη Γιωργιού δικό του
που ποτίζει τ'άλογό του.

[Δημοτικό τραγούδι για τον Άγιο Γεώργιο]

Άγιε μου Γιώργη αφέντη μου και γριβοκαβαλάρη,
αρματωμένος με σπαθί και με χρυσό κοντάρι.
Στη δόξα και στη δύναμη θέλω να σ' αθιβάλω
για το θεριό που σκότωσες τον λέων το μεγάλο,
που τό 'χαμε στον τόπο μας, σ' ένα βαθύ πηγάδι
κι ανθρώπους το ταΐζανε, πάσα πρωί και βράδυ.
Μια μέρα που δεν έδωκαν άνθρωπο να δειπνήσει
σταλιά νερό δεν άφησε τον κόσμο να δροσίσει.
Και ρίχνουνε τα μπουλετιά¹ κι όπου έχει τύχη ας πάρει.
Κι απ' τα πολλά τα μπουλετιά πέφτει η βασιλοπούλα
όπου την είχε η μάνα της μία και μοναχούλα.
Κι ο βασιλιάς σαν τ' άκουσε έπεσε και λιγώθη
κι όταν τον συνεφέρανε αυτό το λόγο λέγει:
- Όλο το βιο μου πάρτε το και το παιδί μου αφήστε.
Πλήθος λαός μαζεύτηκε κάτω απ' το παλάτι.
- Ή δώσ' μας το παιδάκι σου ή παίρνουμε κι εσένα.
Είδε κι απόειδε ο βασιλιάς και βγαίνει και τους λέγει.
- Στολίστε το παιδάκι μου και κάνετέ το νύφη
και δώστε το στο δράκοντα, πεσκέσι να δειπνήσει.
Στο δρόμο όπου πήγαινε βλέπει ένα καβαλάρη,
βαστά στα χέρια του σπαθί, στη μέση το χατζάρι.
- Εδώ που πας κοπέλα μου, θά 'ρθώ να σε γλυτώσω
κι απ' τον κακό το θάνατο να σε ξελευθερώσω.
- Λόγια τα λες ξενάκι μου, να με παρηγορήσεις
κι όταν θα έβγει το θεριό, θα φύγεις, θα μ' αφήσεις.
- Στα γόνατά σου άσε με λίγο ύπνο να πάρω
κι όταν θα έβγει το θεριό, σηκώνομαι επάνω.
Ο ξένος εκοιμήθηκε κι η κόρη χασμουριέται
και το πηγάδι έτρεμε και το θεριό πετιέται.
- Σήκω, σήκω αφέντη μου και το νερό αφρίζει
και το θεριό τα δόντια του καρσί μου ακονίζει.
Τότε ξύπνησε κι ο Γιωργής σαν παραλογισμένος,
το χατζαράκι άρπαξε πώς ήταν μαθημένος.
Μια χατζαριά του έδωσε καταμεσή στο στόμα
και το θεριό ξαπλώθηκε κάτω στις γης το χώμα.

- Άγιε μου Γιώργη αφέντη μου και γριβοκαβαλάρη,
στην άξια και στη δύναμη ποιος θα σε παραβάει.
- Και ποια 'σαι 'συ και ξέρεις με και ξέρεις τ' όνομά μου,
εκτός αν είσαι δαίμονας και στέκεσαι μπροστά μου.
- Εγώ δεν είμαι δαίμονας να στέκομαι μπροστά σου,
παρά όταν κοιμόσουνα ήρθ' ένα περιστέρι
και βάστα τίμιο σταυρό στο δεξιό του χέρι
και ο σταυρός είχ' όνομα κι έλεγε άι Γιώργη.
- Άντε κόρη μ' στο σπίτι σου, σύρε στα γονικά σου,
περ τους να κάνουν 'κόνισμα, να φτιάξουν εκκλησία,
δεξιά να βάλουν το Χριστό, ζερβά την Παναγία
και στην Αγία Τράπεζα να γράψουν άγιο Γιώργη.
Και στα μαλλιά της έδεσε ολόχρυση κορδέλα
και χάρηκ' όλος ο ντουνιας εκείνη την ημέρα.

[Δημοτικό τραγούδι από την Πελοπόννησο]

Λάμπουν τα χιόνια στα βουνά κι ο ήλιος στα λαγκάδια,
λάμπουν και τ' αλαφρά σπαθιά των Κολοκοτρωναίων,
που 'χουν τ' ασήμια τα πολλά, τις ασημένιες πάλες,
τις πέντε αράδες τα κουμπιά, τις έξι τα τσαπράζια,
οπού δεν καταδέχονται τη γη να την πατήσουν.
Καβάλα τρώνε το ψωμί, καβάλα πολεμάνε,
καβάλα πάν' στην εκκλησιά, καβάλα προσκυνάνε,
καβάλα παίρν' αντίδερο απ' του παπά το χέρι.
Φλουριά ρίχνουν στην Παναγιά, φλουριά ρίχνουν στους άγιους,
και στον αφέντη το Χριστό τις ασημένιες πάλες.
"Χριστέ μας, 'βλόγα τα σπαθιά, 'βλόγα μας και τα χέρια".
Κι ό Θεωράκης μίλησε, κι ο Θεωράκης λέει:
"Τούτ' οι χαρές που κάνουμε σε λύπη θα μας βγάλουν.
Απόψ' είδα στον ύπνο μου, στην υπνοφαντασιά μου,
θολό ποτάμι πέρναγα και πέρα δεν εβγήκα.
Ελάτε να σκορπίσουμε, μπουλούκια να γενούμε.
Σύρε, Γιώργο μ', στον τόπο σου, Νικήτα, στο Λοντάρι,
εγώ πάω στην Καρύταινα, πάω στους εδικούς μου,
ν' αφήσω τη διαθήκη μου και τις παραγγελιές μου,
'τι θα περάσω θάλασσα, στη Ζάκυνθο θα πάω".

[Νανούρισμα από τα Μαστιχοχώρια Χίου]

Κάμε, Χριστέ τσαι Παναγιά, τσαι θρέψε το παιδί μου,
να μεγαλώσει να θραφή, καλό παιδί να γίνη.
Τύχη χρυσή ας του δίγετε τσαι φώτιση μεγάλη,
να μάθη γράμματα πολλά τσαι φρόνιμο να γίνη,
για να τσερδίτζη χρήματα, παντού καλά να κάμνη,
ένα τσαι είκοσι σκολειά μ' αληθινούς δασκάλους,
να μάθουν γράμματα οι φτωχοί, αθρώποι να γενούνε,

να μάθουν πως ρφανέψαμεν από τους άρχοντάς μας,
να μάθουν πως ξεχάσαμεν του γένου μας τα φρένα,
πώς ο καθείς μας χρεωστεί βοήθειαν να δίνη
είς τα σκολειά, 'ς τοις εκκλησιαίς τσαι 'ς τα ορφανεμένα.

ΚΑΛΑΝΤΑ ΤΟΥ ΛΑΖΑΡΟΥ

Ἦρθε ὁ Λάζαρος, ἦρθαν τὰ Βάγια,
ἦρθε τῶν Βαγιῶν ἡ ἔβδομάδα.
Ξύπνα Λάζαρε καὶ μὴν κοιμᾶσαι,
ἦρθε ἡ μέρα σου καὶ ἡ χαρά σου.
Ποῦ ἦσουν Λάζαρε; Ποῦ ἦσουν κρυμμένος;
Κάτω στοὺς νεκρούς, σὰν πεθαμένος.
Δὲ μοῦ φέρνετε, λίγο νεράκι,
πού 'ν' τὸ στόμα μου πικρὸ φαρμάκι.
Δὲ μοῦ φέρνετε λίγο λεμόνι,
Πού 'ν' τὸ στόμα μου, σὰν περιβόλι.
Ἦρθε ὁ Λάζαρος, ἦρθαν τὰ Βάγια,
ἦρθε ἡ Κυριακὴ πού τρῶν' τὰ ψάρια.
Σήκω Λάζαρε καὶ μὴν κοιμᾶσαι,
ἦρθε ἡ μάνα σου ἀπὸ τὴν πόλη,
σοῦ 'φέρε χαρτὶ καὶ κομπολόι.
Γράψε Θόδωρε καὶ σὺ Δημήτρη,
γράψε Λεμονιά καὶ Κυπαρίσσι.
Τὸ κοφνάκι μου θέλει αὐγά,
κι ἡ τσεπούλα μου θέλει λεφτά.
Βάγια, Βάγια καὶ Βαγιῶ.
τρῶνε ψάρι καὶ κολιό.
Καὶ τὴν ἄλλη Κυριακὴ,
τρῶνε τὸ ψητὸ τ' ἄρνι.

Κάλαντα τοῦ Λαζάρου

Ἄν εἶναι μὲ τὸ θέλημα
καὶ μὲ τὸν ὀρισμὸ σας,
Λαζάρου τὴν Ἀνάστασι
νὰ πῶ στ' ἄρχοντικό σας.
Ἔβγατε παρακαλοῦμε,
γιὰ νὰ σᾶς διηγηθοῦμε,
γιὰ νὰ μάθετε τί ἐγέννη,
σήμερα στὴν Παλαιστίνη.
Σήμερα ἔρχεται ὁ Χριστός,
ὁ ἐπουράνιος Θεός.
Ἐν τῇ πόλει Βηθανία,
Μάρθα κλαίει καὶ Μαρία·

Λάζαρον τὸν ἀδερφό τους
τὸν γλυκὸ καὶ καρδιακό τους,
τρεῖς ἡμέρες τὸν θρηνοῦσαν
καὶ τὸν ἐμοιρολογοῦσαν.
Τὴν ἡμέρα τὴν τετάρτη,
κίνησε ὁ Χριστὸς γιὰ νὰ ἴρθη.
Καὶ ἐβγήκεν κι ἡ Μαρία
ἔξω ἀπὸ τὴ Βηθανία.
Καὶ ἐμπρός του γόνυ κλεῖ,
καὶ τοὺς πόδες του φιλεῖ.
Ἐὰν ἐδῶ ἦσουν Χριστέ μου,
δὲν θ' ἀπέθνησκε ὁ ἀδερφός μου.
Μὰ κι ἐγὼ τώρα πιστεύω,
καὶ καλότατα ἐξεύρω,
ὅτι δύνασ' ἂν θελήσης
καὶ νεκροὺς νὰ ἀναστήσης.
-Λέγε, πίστευε, Μαρία
ἄγωμεν εἰς τὰ μνημεῖα.
Ἰκεῖνοι παρευθὺς ἐπῆγαν
καὶ τὸν τάφο τοῦ ἐδειξαν.
Τὸν τάφο νὰ μοῦ δείξετε
καὶ ἰὼ θὲ νὰ πηγαίνω.
Τραπέζι νὰ τοιμάσετε,
καὶ ἰὼ τὸν ἀνασταίνω.
Ἐπῆγαν καὶ τοῦ ἔδειξαν
τὸν τάφο τοῦ Λαζάρου.
Τοὺς εἶπε καὶ ἐκύλισαν
τὸν λίθο, ποῦχε ἀπάνου.
Τότε κι ὁ Χριστὸς δακρύζει
καὶ τὸν Ἄδη φοβερίζει:
Ἄδη, Τάρταρε καὶ Χάρο.
Λάζαρον θὰ σοῦ τὸν πάρω.
Δεῦρο ἔξω Λάζαρέ μου,
φίλε καὶ ἀγαπητέ μου.
Παρευθὺς ἀπὸ τὸν Ἄδη,
ὡς ἐξαίσιο σημάδι,
Λάζαρος ἀπενεκρώθη,
ἀνεστήθη καὶ σηκώθη.
Λάζαρος σαβανωμένος
καὶ μὲ τὸ κηρὶ ζωσμένος.
Ἐκεῖ Μάρθα καὶ Μαρία,
ἐκεῖ κι ὅλη ἡ Βηθανία.
Μαθητὲς καὶ Ἀποστόλοι
τότε εὐρεθῆκαν ὅλοι,
δόξα τῷ Θεῷ φωνάζουν,
καὶ τὸ Λάζαρο ἐξετάζουν.

[Κάλαντα Λαζάρου από τη Στερεά Ελλάδα]

Ήρθε ο Λάζαρος, ήρθαν τα βάγια
ήρθε των βαγιών η εβδομάδα.
Ξύπνα Λάζαρε και μην κοιμάσαι,
ήρθε η μέρα σου και η χαρά σου.

ii. Λαϊκή τέχνη: Καταφύγιο και κιβωτός (αρχιτεκτονική, ζωγραφική, ξυλογλυπτική, υφαντική/κεντητική, αργυροχρυσοχοΐα, κεραμική)

Η ελληνική λαϊκή τέχνη

α. Έννοια - Κύρια χαρακτηριστικά

Με τον όρο **λαϊκή τέχνη** χαρακτηρίζουμε την ελληνική τέχνη των δύο τελευταίων αιώνων της Τουρκοκρατίας. Την περίοδο αυτή σημειώθηκε βελτίωση των συνθηκών ζωής των Ελλήνων, οικονομική ανάπτυξη του ελληνισμού και αναβίωση της ελληνικής παιδείας. Οι παράγοντες αυτοί συνέβαλαν στην άνθηση της τέχνης.

Η ελληνική λαϊκή τέχνη έχει τις ρίζες της στο Βυζάντιο. Έχει επηρεαστεί, επίσης, από την τέχνη της Ανατολής και της Δύσης. Συγγενεύει, μάλιστα, ιδιαίτερα με την τέχνη των άλλων βαλκανικών λαών. Τα έργα της είναι δημιουργίες ανθρώπων που δε διδάχτηκαν την κάθε μορφή τέχνης σε σχολές, αλλά από έμπειρους τεχνίτες.

Εικ. 1.7Χαρακτηριστικά έργο ελληνικής λαϊκής τέχνης: ξυλόγλυπτη κασέλα από την Ήπειρο (Αθήνα, Μουσείο Μπενάκη)

Ένα από τα σημαντικότερα **χαρακτηριστικά γνωρίσματα** της λαϊκής τέχνης αποτελεί ο **συνδυασμός χρηστικότητας και αισθητικής**. Για παράδειγμα, ένα καράβι, ζωγραφισμένο στο σπίτι ενός ναυτικού δεν είχε σκοπό μόνο να ομορφύνει το χώρο. Είχε και συμβολική αξία, γιατί έδειχνε τη ζωή των ναυτικών.

Άλλο χαρακτηριστικό αυτής της τέχνης είναι ότι τα έργα της αποτελούν **έκφραση της ομαδικής αισθητικής** της συγκεκριμένης κοινωνίας και όχι της προσωπικής αισθητικής κάθε δημιουργού. Άλλο χαρακτηριστικό αυτής της τέχνης είναι ότι τα έργα της αποτελούν έκφραση της ομαδικής αισθητικής της συγκεκριμένης κοινωνίας και όχι της προσωπικής αισθητικής κάθε δημιουργού.

Εκτός από αυτά, η λαϊκή τέχνη είναι μια τέχνη συντηρητική που συνδέεται στενά με την **παράδοση**. Φανερώνει, επίσης, έναν κόσμο που ζούσε σε **αρμονία με τη φύση** και την αναπαριστούσε στην τέχνη του.

Τα έργα της λαϊκής τέχνης αποτελούσαν αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινής ζωής του ανθρώπου, καθώς σχετίζονταν με την κατοικία και με την ενδυμασία του και παράγονταν συχνά από τα ίδια τα μέλη της οικογένειας. Η λαϊκή τέχνη συνδέεται, λοιπόν, στενά με την Οικιακή Οικονομία

β. Τομείς της ελληνικής λαϊκής τέχνης

Η ελληνική λαϊκή τέχνη διακρίνεται σε εκκλησιαστική και σε κοσμική. Εκφράζεται, επίσης, με διάφορες **μορφές**: την αρχιτεκτονική, τη ζωγραφική, τη γλυπτική, καθώς και με την υφαντική, την κεντητική, τη μεταλλοτεχνία, την κεραμική, την επιπλοποιία, την κατασκευή της φορεσιάς και άλλες

Έργα της αρχιτεκτονικής είναι τόσο οι εκκλησίες όσο και τα σπίτια, τα γεφύρια, οι κρήνες, οι μύλοι και άλλα κτίσματα. Χτίζονταν κυρίως από ειδικευμένους τεχνίτες της πέτρας που ταξίδευαν σε όλη την Οθωμανική αυτοκρατορία εκτελώντας διάφορα έργα. Οι περισσότεροι προέρχονταν από την Ήπειρο, τη Δυτική Μακεδονία, τη Δυτική Πελοπόννησο και την Κάρπαθο.

Τους οικοδόμους ακολουθούσαν οι τεχνίτες του ξύλου που έφτιαχναν τα ξύλινα μέρη των κτισμάτων, τα έπιπλα, τα ξύλινα τέμπλα εκκλησιών και διάφορες άλλες κατασκευές. Ιδιαίτερα γνωστοί ήταν οι ξυλογλύπτες από την Ήπειρο, τη Χίο και την Κρήτη. Υπήρχαν και οι μαρμαρογλύπτες που κατασκεύαζαν τα μαρμάρινα μέρη σε πόρτες και παράθυρα, καμπαναριά, τζάκια και πολλά άλλα έργα. Περίφημοι μαρμαρογλύπτες ήταν οι Ηπειρώτες και οι Τηνιακοί.

Εικ. 1.8 Ασημένια λεκάνη αγιασμού από την Καισάρεια της Μ. Ασίας (Αθήνα, Μουσείο Μπενάκη)

Κοντά στους παραπάνω τεχνίτες εργάζονταν συχνά και οι **ζωγράφοι** που ζωγράφιζαν τα αρχοντικά και τις εκκλησίες. Πολλοί κατάγονταν από τους Χιονάδες της Κόνιτσας και από τα Ζαγοροχώρια της Ηπείρου.

Τα **υφαντά**, τα **κεντήματα** και η **κατασκευή της φορεσιάς** ήταν συνήθως έργα των γυναικών κάθε οικογένειας. Υπήρχαν, ωστόσο, και οργανωμένες βιοτεχνίες στις πόλεις, όπως στον Τύρναβο, στη Λάρισα, στην Κύπρο και αλλού. Τις τέχνες αυτές ασκούσαν και πλανόδιοι τεχνίτες, όπως ράφτες, χρυσοκεντητές και άλλοι.

Η **μεταλλοτεχνία-αργυροχρυσοχοϊά** ασκούσαν, επίσης, από περιοδεύοντες τεχνίτες. Κατασκεύαζαν όπλα, καμπάνες, κοσμήματα, εκκλησιαστικά σκεύη, καθώς και διακοσμητικά και χρηστικά αντικείμενα. Ονομαστοί ήταν οι τεχνίτες από την Ήπειρο και από τη Στεμνίτσα της Αρκαδίας. Υπήρχαν, επίσης, μόνιμα εργαστήρια σε πολλές πόλεις.

Κέντρα **κεραμικής** υπήρχαν σε νησιά, όπως στην Κρήτη, στη Σίφνο και στην Αίγινα, στη Μεσσηνία, καθώς και στα Δαρδανέλλια (Τσανακ-Καλέ) της Μ. Ασίας. Από τα μέρη αυτά

προέρχονταν και οι περιοδεύοντες αγγειοπλάστες που έφτιαχναν πιθάρια, κανάτια και άλλα πήλινα σκεύη. Μεγάλη είναι η ποικιλία των **διακοσμητικών μοτίβων** που παριστάνονται στα έργα της λαϊκής μας τέχνης.

Εικ. 1.9 Κέντημα με γοργόνες και δικέφαλο αετό από τη Σκύρο (Αθήνα, Μουσείο Μπενάκη)

Άλλοτε είναι γεωμετρικά σχέδια, άλλοτε σκηνές από την καθημερινή ζωή (γάμος, χορός, κυνήγι κ.α.) και άλλοτε έχουν συμβολικό ή μαγικό χαρακτήρα (φίδι, σταυρός, γλάστρα, πετεινός, άγιοι). Υπάρχουν, επίσης, και θέματα που προέρχονται από τον αρχαίο και το βυζαντινό κόσμο, όπως η γοργόνα και ο δικέφαλος αετός.

Η λαϊκή τέχνη αποτελεί ένα σπουδαίο κεφάλαιο της **πολιτισμικής μας κληρονομιάς**. Υπήρξε επίσης σημαντική πηγή έμπνευσης διάφορων Νεοελλήνων καλλιτεχνών.

Πηγή: Κ. Αμπελιώτης, Κ. Αποστολόπουλος, Ε. Γεωργιτσογιάννη, Μ. Γιαννακούλια, Ε. Κροκίδη, Σ. Προβατάρη, Ά. Σαΐτη, *Οικιακή Οικονομία Β΄ Γυμνασίου*. Ανακτήθηκε από: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-B109/375/2500,9618>

* * *

III. Από την οικουμενική Ορθοδοξία στις εθνικές Εκκλησίες

i. Το Αυτοκέφαλο της Εκκλησίας της Ελλάδας και η ρήξη με το Πατριαρχείο

ii. Ο κίνδυνος του εθνοφυλετισμού και η συνοδική του καταδίκη (1872)

iii. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο σήμερα: μαρτυρία και ενότητα της Ορθόδοξης Εκκλησίας στον σύγχρονο κόσμο

Η Αυτοκέφαλη Εκκλησία της Ελλάδας

α. Η πορεία προς το Αυτοκέφαλο

Ο πρώτος κυβερνήτης της Ελλάδας

I. Καποδίστριας.

Η ελλαδική Εκκλησία, κατά τη διάρκεια του επτάχρονου αγώνα για την ανεξαρτησία, χωρίς ουσιαστική επαφή με τον πνευματικό της πατέρα, τον Πατριάρχη, έπρεπε να επιλύσει μόνη τα πολλά προβλήματά της. Μεγάλος αριθμός από μοναστήρια και εκκλησίες είχαν καταστραφεί, οι απώλειες σε έμπυχο δυναμικό ήταν μεγάλες, η εκπαίδευση κληρικών και λαϊκών είχε παραμεληθεί και υπήρχε έλλειψη εκκλησιαστικών βιβλίων.

Δυστυχώς, το Οικουμενικό Πατριαρχείο δεν μπορούσε να υποστηρίξει τον αγώνα, λόγω της πίεσης των Τούρκων.

Ο πρώτος κυβερνήτης της Ελλάδας, Ιωάννης Καποδίστριας, δεν πρόλαβε να ασχοληθεί με το θέμα των σχέσεων της Εκκλησίας της Ελλάδας με το Οικουμενικό Πατριαρχείο, εξαιτίας των πολλών προβλημάτων του νεοσύστατου κράτους και της δολοφονίας του το 1831.

β. Η υποταγή της Εκκλησίας της Ελλάδας στην πολιτική εξουσία

Την ίδια εποχή (19ος αιώνας) στην Ευρώπη εξαπλώνεται η ιδέα για τη δημιουργία εθνικών κρατών. Εκεί το γεγονός αυτό έθεσε σε νέες βάσεις τις σχέσεις Εκκλησίας-Κράτους, οδηγώντας πολλές φορές την πρώτη σε υποταγή στην κρατική εξουσία. Όταν ο ανήλικος ρωμαιοκαθολικός βασιλιάς Όθωνας με τους προτεστάντες αντιβασιλείς του ήρθαν στην Ελλάδα το 1833, αντιμετώπισαν την Εκκλησία ως υφιστάμενο τμήμα του Κράτους με πρότυπο την κατάσταση που επικρατούσε στη Βαυαρία. Είχαν την άποψη ότι η ελλαδική Εκκλησία έπρεπε να είναι εθνική, άρα ανεξάρτητη από τον Πατριάρχη, να κυβερνάται από Σύνοδο Επισκόπων επιλεγμένων από το βασιλιά και να τεθεί κάτω από τον έλεγχο της Πολιτείας.

Ο αντιβασιλέας και υπουργός των εκκλησιαστικών, Μάουρερ, εξέδωσε διατάγματα με τα οποία συντελέστηκε σταδιακή υποδούλωση της Εκκλησίας στην κοσμική εξουσία. Ως υπουργός, ο Μάουρερ εξασφάλισε με νόμο τη δυνατότητα να συγκαλεί σύνοδο και εκεί μεθόδευσε το θέμα του χωρισμού της Εκκλησίας της Ελλάδας από το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Πολύτιμος βοηθός του στο έργο αυτό και πρωτεργάτης στη διαμόρφωση των εκκλησιαστικών πραγμάτων υπήρξε ένας εκκλησιαστικός άνδρας της εποχής, ο Θεόκλητος Φαρμακίδης. Ο Φαρμακίδης, σπουδασμένος στην Ευρώπη συμφωνούσε με τις αντιλήψεις περί εθνικής Εκκλησίας ανεξάρτητης από το Πατριαρχείο. Στο ακριβώς αντίθετο άκρο, η άλλη μεγάλη προσωπικότητα αυτής της περιόδου, ο ιερέας, ρήτορας και συγγραφέας Κωνσταντίνος Οικονόμος πολέμησε με το λόγο και την πένα του το χωρισμό της Εκκλησίας της Ελλάδας από το Πατριαρχείο. Ο χωρισμός αυτός τελικά υπογράφηκε το 1833 από 22 ιεράρχες στη Σύνοδο του Ναυπλίου. Από αυτούς οι περισσότεροι προέρχονταν από υπόδουλες στους Οθωμανούς περιοχές και όχι από ελλαδικές (δεν υπήρχε δηλαδή σωστή αντιπροσώπευση των περιοχών της ελεύθερης Ελλάδας). Έτσι η Εκκλησία της Ελλάδας αποκόπηκε πραξικοπηματικά από το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Ο Πατριάρχης αντέδρασε και μόνο χάρη στην παρέμβαση του Τσάρου της Ρωσίας δεν αφόρισε την ελλαδική Εκκλησία. Αργότερα κι άλλες εθνικές Εκκλησίες στα Βαλκάνια (σερβική, βουλγαρική) θα μιμηθούν το παράδειγμα της Ελλάδας και θα κηρυχθούν αυτοκέφαλες.

γ. Το τίμημα του Αυτοκέφαλου και οι μετέπειτα εξελίξεις

Τα επόμενα χρόνια οι εξελίξεις ήταν ραγδαίες: μεγάλος αριθμός μοναστηριών έκλεισε και ο αριθμός των επισκόπων περιορίστηκε. Αλλά και μετά την ενηλικίωση του Όθωνα και τη σταδιακή απομάκρυνση των αντιβασιλέων, η υποταγή της Εκκλησίας της Ελλάδας στο κράτος συνεχίστηκε. Στα θετικά αυτής της περιόδου συγκαταλέγονται η ίδρυση της Θεολογικής Σχολής και της Ριζαρείου Σχολής στην Αθήνα για την εκπαίδευση των ιερέων. Τελικά, το 1850 το Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης αναγνώρισε την αυτοκέφαλη Εκκλησία της Ελλάδος.

Η Εκκλησία της Ελλάδος το 1850, όπως και το ελληνικό κράτος, περιλάμβανε μόνο την Πελοπόννησο, τη Στερεά Ελλάδα και τις Κυκλάδες. Οι άλλες περιοχές, τα Επτάνησα και οι ονομαζόμενες «Νέες Χώρες», δηλαδή η Ήπειρος, η Μακεδονία, η Θράκη και τα νησιά του

βορειοανατολικού Αιγαίου, προστέθηκαν μετά την απελευθέρωσή τους σταδιακά, ύστερα από πατριαρχική έγκριση. Από το 1913 η Κρήτη αποτελεί ημιαυτόνομη Εκκλησία που εξαρτάται πνευματικά από το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως. Τα Δωδεκάνησα, που ενσωματώθηκαν στο ελληνικό κράτος το 1947, υπάγονται μέχρι σήμερα στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, όπως και το Άγιο Όρος που είναι αυτοδιοίκητο.

Σήμερα στην αυτοκέφαλη Εκκλησία της Ελλάδος ανήκουν πάνω από 80 μητροπόλεις. Οι μητροπολίτες τους μαζί με τον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών αποτελούν την Ιερά Σύνοδο, το ανώτατο όργανο της Ιεραρχίας της Εκκλησίας της Ελλάδας. Οι μητροπόλεις χωρίζονται σε ενορίες στις οποίες λειτουργούν ιδρύματα, ορφανοτροφεία, βιβλιοθήκες, στέγες γερόντων και κατηχητικά σχολεία. Η Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδας είναι εκκλησιαστικός οργανισμός που σκοπό έχει να οργανώνει το κήρυγμα, να καταρτίζει και να επιβλέπει τους ιεροκήρυκες, τους εξομολόγους, τους κατηχητές και τα κατηχητικά σχολεία, την ιεραποστολή στο εξωτερικό. Ασχολείται επίσης με τις εκδόσεις θεολογικών έργων και εκκλησιαστικών εντύπων. Από το 1989 λειτουργεί ο ραδιοφωνικός σταθμός της Εκκλησίας της Ελλάδας.

Πηγή: Στ. Καραχάλιας, Π. Μπράττη, Δ. Πασσάκος, Γ. Φίλιας, *Θρησκευτικά Γ' Γυμνασίου*.

Ανακτήθηκε από: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C117/73/596,2146>

Η αίρεση του Εθνοφυλετισμού

Αρχιμ. Ιωακείμ Οικονομικός Ιεροκήρυξ Ι. Μ. Κίτρος

Κατά το τρέχον έτος, συμπληρώνονται 70 χρόνια από την άρση του Βουλγαρικού σχίσματος, το οποίο ταλάνισε τόσο την Εκκλησία όσο και το Γένος μας. Αυτό το ιστορικό γεγονός, η Μεγάλη Εκκλησία το τιμά ιδιαιτέρως, και μάλιστα έχει αφιερώσει το εφετινό ημερολόγιο του 2015 στην σημαντική αυτήν επέτειο. Γράφει στην σχετική αφιέρωση: "Το Οικουμενικόν Πατριαρχείον, αγωνιζόμενον θυσιαστικώς υπέρ της εκκλησιαστικής ενότητας, εν τω συνδέσμω της αγάπης και της ειρήνης, αφιεροί, εν δοξολογία του παντίμου και μεγαλοπρεπούς ονόματος του Μεγάλου Θεού και Σωτήρος ημών Ιησού Χριστού, την παρούσαν Επετηρίδα του σωτηρίου έτους 2015 εις την συμπλήρωσιν 70 ετών από της χάριτι Θεού άρσεως του Βουλγαρικού σχίσματος, δεομένον εκτενώς υπέρ ευσταθείας και αντιλήψεως εν παντί της Αγιωτάτης αδελφής Εκκλησίας της Βουλγαρίας, εις δόξαν Πατρός και Υιού και Πνεύματος Αγίου, της Μιας Θεότητος και Βασιλείας". [1] Με αφορμή λοιπόν αυτήν την επέτειο, θα θέλαμε να αναφερθούμε δι' ολίγων σε αυτό το γεγονός που στιγμάτισε την ζωή της Εκκλησίας και του Γένους, ενώ έφερε νέα δεδομένα.

Είναι γεγονός ότι, ο 19ος αιώνας, αποτέλεσε την αρχή για μία σειρά γεγονότων, επαναστάσεων και ανταγωνισμών στην Βαλκανική Χερσόνησο. Έτσι έχουμε την Ελληνική Επανάσταση του 1821 και την δημιουργία του πρώτου Ελλαδικού Κράτους, ενώ στην συνέχεια έχουμε την δημιουργία των υπολοίπων Κρατών της Βαλκανικής, όπως της Ρουμανίας, της Σερβίας, της Βουλγαρίας και της Αλβανίας. Αυτές οι νέες καταστάσεις έφεραν την διάσπαση της Μεγάλης Ιδέας, αλλά και την διάσπαση της Ρωμηοσύνης που από Ρωμαίικο Μιλέτ, έλαβε εθνικό προσανατολισμό. "Η Εθνική ιδεολογία κάτω από την επίδραση της γαλλικής επανάστασης και του ευρωπαϊκού διαφωτισμού δημιουργεί και στην βαλκανική εθνικές ομάδες...Οι εθνικές επαναστάσεις δημιουργούν εθνικά κέντρα Βελιγράδι, Αθήνα, Σόφια, Βουκουρέστι. Η διάσπαση του Ορθοδόξου Γένους, της Ρωμηοσύνης είναι πλέον γεγονός". [2]

Αυτή η διαίρεση του Μιλέτ των Ρουμ, έφερε το Ιερό Κέντρο, το οποίο είχε την ευθύνη της ποιμαντορίας και ενότητας των Ρωμηών μέσα στα πλαίσια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας σε

δύσκολη θέση. Το Πατριαρχείο πού πάντοτε είχε υπερεθνικό χαρακτήρα, έβλεπε το ποίμνιο του χωρισμένο και αντιμαχόμενο. Ο Εθνοφυλετισμός, ο οποίος δημιούργησε πολλά προβλήματα εντός των λαών της Βαλκανικής, έκανε το Πατριαρχείο να τον καταδικάσει "ως εχθρό της ενότητας και της ειρήνης της Εκκλησίας" [3].

Ο Εθνοφυλετισμός με τις επιπτώσεις πού ακολούθησαν, φάνηκε με την δημιουργία της Βουλγαρικής Εξαρχίας, η οποία ιδρύθηκε με το γνωστό Φιρμάνι της Πύλης το 1870, χωρίς την γνώμη και την έγκριση της Μεγάλης Εκκλησίας, όπου ορίζονταν ότι ο Βούλγαρος Έξαρχος είχε το δικαίωμα να εγκατασταθεί στην Πόλη και να καταλάβει περίπου τριάντα επαρχίες από την δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Αυτό βέβαια έκανε το Πατριαρχείο να συγκαλέσει Σύνοδο στο Φανάρι, το 1872, όπου καταδίκασε το Βουλγαρικό Σχίσμα και αυτήν την Βουλγαρική Εξαρχία, αλλά και αυτόν τον Εθνοφυλετισμό ως αίρεση και ξένη προς την διδασκαλία και την παράδοση της Εκκλησίας. Η Σύνοδος, στην οποία πήραν μέρος οι Πατριάρχες Κωνσταντινουπόλεως Ανθιμος ο ΣΤ, Αλεξανδρείας Σωφρόνιος, Αντιοχείας Ιερόθεος, Ιεροσολύμων Κύριλλος, ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου Σωφρόνιος, και 25 Μητροπολίτες, καταδίκασαν τον Εθνοφυλετισμό ως αίρεση, γιατί προκαλεί διακρίσεις, εθνικές έριδες και διχοστασίες. "Η παλαιά γενιά των αρχιερέων, εκφραστές της εθναρχικής συνείδησης και της ορθόδοξης ενότητας, με την νέα γενιά των αρχιερέων πού κατανοούν το αναπόφευκτο και την πραγματικότητα του νέου κόσμου και των εθνικών κρατών και των αυτοκέφαλων Εκκλησιών, το 1872 καταδικάζουν από κοινού τον εθνοφυλετισμό" [4].

Ο αείμνηστος Μητροπολίτης Σάρδεων Μάξιμος αναφερόμενος στο θέμα του Εθνοφυλετισμού και της καταδίκης του από την Σύνοδο του 1872 γράφει ότι "καταδικάσας εν τη συγκληθείση εν Κωνσταντινουπόλει και εν έτει 1872 Μεγάλη Τοπική Συνόδω τον εθνοφυλετισμόν, ο οποίος όχι μόνον αποτελεί παρέκκλησιν της υγιούς αγάπης και προς το έθνος και το κράτος, αλλά είναι και πραγματικόν εμπόδιον εις την συνεργασίαν των Ορθοδόξων Εκκλησιών εν τω κόσμω και ο μεγαλύτερος εχθρός της ενότητας της κατ' Ανατολάς Ορθοδόξου Εκκλησίας" [5].

Τα αποτελέσματα δυστυχώς του Εθνοφυλετισμού, δεν έμειναν μόνο στην περιοχή της Βαλκανικής, με την ίδρυση της Βουλγαρικής Εξαρχίας, βέβαια με τις "ευλογίες" της Ρωσίας, η οποία την εποχή εκείνη αφήνει την πανρωσική της πολιτική και στρέφεται προς την Πανσλαβική πολιτική της, όπου έχουμε και την έναρξη του ενδόξου Μακεδόνικου Αγώνος και την αγωνία του Πατριαρχείου για την διάσωση των πατριαρχικών πληθυσμών από τις εξαρχικές - βουλγαρικές - πανσλαβικές διεκδικήσεις στην Μακεδονία. Τα αποτελέσματα αυτά, επεκτάθηκαν και στην περιοχή της Μέσης Ανατολής, όπου και πάλι με τις "ευλογίες" της Ρωσίας εισήλθε ο εθνοφυλετισμός και στο Πατριαρχείο Αντιοχείας το οποίο από την εποχή εκείνη αραβοποιήθηκε.

Αυτός όμως ο Εθνοφυλετισμός, παρά την καταδίκη του από την Σύνοδο του 1872, συνεχίζει και στον 20ο αλλά και τον 21ο αιώνα να υφίσταται. Και υφίσταται στη Διασπορά, όπου η κάθε "Εθνική" Εκκλησία, κυρίως η Σερβική, Ρουμανική, Βουλγαρική, Ρωσική, αλλά και αυτό το Πατριαρχείο Αντιοχείας, έχει δημιουργήσει Επισκοπές στην δικαιοδοσία της Μητρός Εκκλησίας, με τίτλους Μητροπόλεων ιδίων με αυτούς πού έχει το Οικουμενικό Πατριαρχείο ή με διαφορετικούς τίτλους που περιλαμβάνουν ωστόσο επαρχίες που εκτίνονται σε τμήμα ή και στο σύνολο Μητροπόλεων του Οικουμενικού θρόνου. Ασφαλώς, θα πρέπει να αναφέρουμε ότι η προ ετών απόφαση δημιουργίας τοπικών Ορθόδοξων Επισκοπικών Συνελεύσεων, υπό την προεδρία του εκάστοτε Μητροπολίτη του Οικουμενικού Πατριαρχείου, βοήθησε στην καλύτερη συνεργασία μεταξύ των κατά τόπους ορθοδόξων κοινοτήτων. Ακόμα, τα αποτελέσματα του Εθνοφυλετισμού, τα βλέπουμε και στις Προσυνοδικές Συνδιασκέψεις με αφορμή την

σύγκληση σε λιγότερο από ένα χρόνο της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου που θα γίνει το 2016.

Η Εκκλησία της καθ' ημάς Ανατολής, με εκφραστή το Ιερό Κέντρο, ήταν και θα παραμείνει οικουμενική, καθολική και παγκόσμια. Η Εκκλησία του Χριστού δεν βλέπει τις φυλετικές, γλωσσικές, κοινωνικές και πολιτιστικές καταβολές, αλλά αυτό που βλέπει είναι ο άνθρωπος και η σωτηρία του. Η κάθε μορφή εθνοφυλετισμού είναι ξένη, αιρετική και απαράδεκτη προς την φύση και την διδασκαλία της Εκκλησίας και του Γένους μας.

Σημειώσεις

[1] Ημερολόγιο του Οικουμενικού Πατριαρχείου 2015.

[2] Ανδρέας Νανάκης, Μητροπολίτης Αρκαλοχωρίου, "Εθναρχική και εθνική συνείδηση σε με το Οικουμενικό Πατριαρχείο". Πρακτικά Επιστημονικής Διημερίδας "Το Οικουμενικό Πατριαρχείο κι η οικονομία του Γένους", Αθήνα (Αδελφότης οφφικιάλων του Οικουμενικού Πατριαρχείου) 2007, σ. 414.

[3] Μάξιμος, Μητροπολίτης Σάρδεων, το Οικουμενικόν Πατριαρχείον εν τη Ορθοδόξω Εκκλησία, Θεσσαλονίκη (ίδρυμα Πατερικών Μελετών) 1989, σ.320 - 322.

[4] Ανδρέας Νανάκης, Μητροπολίτης Αρκαλοχωρίου, σ. 415.

[5] Μάξιμος, Μητροπολίτης Σάρδεων, σ. 323.

Πηγή: <http://www.amen.gr/article/i-airesi-tou-ethnofyletismou>

Το Οικουμενικό Πατριαρχείο Κωνσταντινούπολης

α. Η ιστορία του

Μετά τη Β' Οικουμενική Σύνοδο (381 μ.Χ.) η Εκκλησία της Κωνσταντινούπολης απέκτησε το κύρος του «πρώτου θρόνου» ανάμεσα στις άλλες Ορθόδοξες Εκκλησίες της Ανατολής. Ο εξαιρετικά σημαντικός ρόλος της πρωτεύουσας, ως κεφαλής της αυτοκρατορίας, έδωσε αίγλη και στην Εκκλησία της Κωνσταντινούπολης, ο επίσκοπος της οποίας ονομάστηκε, ήδη από τον 4ο αιώνα, «Αρχιεπίσκοπος», δηλαδή «πρώτος εκ των επισκόπων».

Η Δ' Οικουμενική Σύνοδος (451 μ.Χ.) με ορισμένους κανόνες της αναγνώρισε στην Εκκλησία της Κωνσταντινούπολης τα πρεσβεία τιμής έναντι των άλλων Ορθόδοξων Εκκλησιών και το ρόλο της ως εγγυητή της ενότητας των Ορθόδοξων. Γι' αυτό το Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης απέκτησε τον τίτλο του «Οικουμενικού», επειδή έχει την «οικουμενική ευθύνη» της Ορθοδοξίας.

β. Ο ρόλος του Οικουμενικού Πατριαρχείου στη σύγχρονη Ορθοδοξία

Το Οικουμενικό Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης είναι η Εκκλησία-μητέρα προς την οποία οφείλουν όλες οι υπόλοιπες Ορθόδοξες Εκκλησίες να τρέφουν σεβασμό. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο πραγματώνει την ύψιστη αλήθεια του ορθόδοξου ήθους: σέβεται την ιδιαιτερότητα της κάθε τοπικής Ορθόδοξης Εκκλησίας και ασκεί πνευματική και όχι κοσμική εξουσία.

Πάντως, οι ορθόδοξοι στο σημερινό κόσμο τόσο απέναντι στους ετεροδόξους όσο και απέναντι στους αλλόθρησκους, οφείλουν να κινηθούν με άξονα το Οικουμενικό

Πατριαρχείο, το οποίο αποτελεί το «συντονιστή» και «εγγυητή» της Ορθοδοξίας στο σύγχρονο κόσμο.

Πηγή: Στ. Καραχάλιας, Π. Μπράττη, Δ. Πασσάκος, Γ. Φίλιας, *Θρησκευτικά Γ' Γυμνασίου*.
Ανακτήθηκε από: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C117/73/597,2150>